

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Katowicach

LKA.410.11.1.2024

Pan
Adam Zieliński
Dyrektor Instytutu
Sieć Badawcza Łukasiewicz –
Górnośląski Instytut Technologiczny
ul. K. Miarki 12-14
44-100 Gliwice

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/24/023 – Funkcjonowanie Sieci Badawczej Łukasiewicz

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Sieć Badawcza Łukasiewicz – Górnośląski Instytut Technologiczny ¹ , ul. K. Miarki 12-14 44-100 Gliwice
Kierownik jednostki kontrolowanej	Adam Zieliński, Dyrektor GIT ² od 2 marca 2020 r. Uprzednio pełniący funkcję Dyrektora Instytutu Metalurgii Żelaza w Gliwicach od 14 marca 2018 r. do 1 marca 2020 r. (akta kontroli str. 5-28)
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Realizacja zadań ustawowych przez Instytut Sieci. 2. Gospodarka finansowa Instytutu Sieci.
Okres objęty kontrolą	Lata 2019-2024 (I półrocze)
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach
Kontrolerzy	1. Tomasz Raszka, doradca ekonomiczny, upoważnienie do kontroli nr LKA/93/2024 z 15 kwietnia 2024 r. 2. Michał Nowak, starszy inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/94/2024 z 15 kwietnia 2024 r. (akta kontroli str. 1-4)

¹ Dalej: *Instytut* lub *GIT*.

² Dalej: *Dyrektor* lub *Dyrektor Instytutu*.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: *ustawa o NIK*.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

NIK ocenia pozytywnie realizację przez Instytut zadań ustawowych związanych z prowadzeniem badań naukowych i prac rozwojowych oraz ich komercjalizacją. Rzetelnie i terminowo przygotowywano i przysyłało do właściwych podmiotów wymagane przepisami plany i sprawozdania, jedynie plany finansowe na kolejne lata okresu 2020-2024 nie zawierały wszystkich elementów w szczególności wymaganej w art. 63 ust. 2 ustawy z dnia 21 lutego 2019 r. o Sieci Badawczej Łukasiewicz⁵. Opracowywano i aktualizowano w okresie objętym kontrolą kierunki perspektywiczne działalności badawczej i wdrożeniowej instytutu Sieci⁶.

Ustawowe zadania związane z prowadzeniem badań naukowych i prac rozwojowych oraz ich komercjalizacją realizowano prawidłowo i osiągnięto założone efekty. Dotacje przyznane Instytutowi na realizację dwóch projektów poddanych szczegółowemu badaniu w toku kontroli, zostały wykorzystane zgodnie z zawartymi umowami, a środki z subwencji przyznanej w 2021 r. jednemu z instytutów, który wszedł w skład GIT od 2023 r., wydatkowano na właściwy cel i osiągnięto założony efekt. Zalecenia pokontrolne sformułowane w wyniku kontroli przeprowadzonych w Instytucie przez Prezesa Centrum Łukasiewicz zostały zrealizowane.

Wydatkowanie przez Instytut środków z utworzonych funduszy oraz wypłacanie wynagrodzeń i nagród rocznych dla dyrektora instytutu i zastępców oraz głównego księgowego realizowano zgodnie z obowiązującymi przepisami, podobnie jak dokonywanie zakupów usług, w tym inwestycyjnych.

Przychody Instytutu w poszczególnych latach okresu objętego kontrolą były niższe od zaplanowanych, co głównie wynikało z sytuacji panującej w tym okresie w sektorze stalowym, w tym zwłaszcza z ograniczania lub odkładania w czasie przez producentów stali wydatków na działalność B+R, spowodowanego pandemią, a następnie wysoką inflacją, wojną na Ukrainie i wzrostem cen energii.

NIK negatywnie ocenia zawarcie przez Instytut niektórych umów cywilnoprawnych. W wyniku kontroli stwierdzono bowiem, że Instytut zawarł w sposób niecelowy oraz niegospodarny cztery umowy zlecenia z osobą fizyczną, nie uzyskując z tego tytułu wymiernych efektów, a łączne wypłacone Zleceniobiorcy wynagrodzenie wyniosło 190,4 tys. zł.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny częściowej⁷ kontrolowanej działalności

OBSZAR

Opis stanu
faktycznego

1. Realizacja zadań ustawowych przez Instytut Sieci

29 grudnia 2022 r. Rada Centrum Łukasiewicz⁸, działając na podstawie art. 19 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 44 pkt 1 ustawy SBŁ, podjęła uchwałę o włączeniu z dniem 1 stycznia 2023 r. dwóch Instytutów, tj.:

- Sieć Badawcza Łukasiewicz – Instytut Spawalnictwa w Gliwicach⁹,
- Sieć Badawcza Łukasiewicz – Instytut Napędów i Maszyn Elektrycznych KOMEL w Katowicach¹⁰,

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Dz. U. z 2024 r. poz. 925, ze zm., dalej: *ustawa SBŁ*.

⁶ Dalej: *Kierunki perspektywiczne*.

⁷ Oceny częściowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena częściowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁸ Dalej: *CŁ*.

⁹ Dalej: *IS*.

¹⁰ Dalej: *KOMEL*.

w struktury Sieci Badawczej Łukasiewicz – Instytutu Metalurgii Żelaza w Gliwicach¹¹, w sposób określony w art. 41 ust. 1 pkt 2 ustawy SBŁ. Sieć Badawcza Łukasiewicz – IMŻ po włączeniu ww. Instytutów otrzymała nazwę Sieć Badawcza Łukasiewicz – Górnośląski Instytut Technologiczny.

1.1. Plany finansowe IMŻ, IS i KOMEL na 2019 r. były zgodne z art. 18 ust. 11 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych¹², natomiast roczne plany finansowe IMŻ, IS i KOMEL na lata 2020-2023 oraz GIT na lata 2023-2024 nie zawierały wszystkich elementów w szczególności wymaganej w art. 63 ust. 2 ustawy SBŁ, co szczegółowo opisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

Roczne plany działalności, plany finansowe, sprawozdania z działalności oraz sprawozdania finansowe za okres objęty kontrolą były rzetelne i terminowo przesyłane przez GIT, IMŻ, IS oraz KOMEL do właściwych podmiotów¹³, zgodnie z ówczesnie obowiązującymi przepisami¹⁴.

(akta kontroli str. 2182-2189)

1.2. Zgodnie z art. 26 pkt 1 ustawy SBŁ, do zadań Rady Instytutu Sieci Łukasiewicz należało określanie kierunków perspektywicznych. W okresie objętym kontrolą funkcjonowało łącznie pięć opracowań w zakresie kierunków perspektywicznych.

Od daty utworzenia Sieci Badawczej Łukasiewicz¹⁵ obowiązywał w IMŻ *Kierunkowy plan tematyczny badań naukowych i prac rozwojowych Instytutu Metalurgii Żelaza na 2019 r.*¹⁶. Kierunki perspektywiczne na 2019 r., nie zostały zatwierdzone przez Radę Naukową IMŻ (tj. nie zostały przyjęte w drodze uchwały), a jedynie zostały zaopiniowane jako część ww. *Kierunkowego planu tematycznego badań naukowych i prac rozwojowych IMŻ na 2019 r.* Dyrektor Instytutu wyjaśnił w tej sprawie, że: (...) *Po utworzeniu Sieci Badawczej Łukasiewicz w dniu 1.04.2019, w roku 2019 i w latach 2020-2021 obowiązywały w Ł-IMŻ kierunki ustalone na rok 2019 przez Radę Naukową IMŻ (...). Były to kierunki perspektywiczne wskazane (podkreślone) w dokumencie „Kierunkowy plan tematyczny badań naukowych i prac rozwojowych Instytutu Metalurgii Żelaza na 2019 rok”. Tego rodzaju dokument był obowiązujący wg ustawy o instytutach badawczych.*

W 2020 r. opracowano aktualizację tego dokumentu, skonkretyzowano te kierunki, wskazano liderów poszczególnych kierunków oraz uzupełniono je o nowy obszar¹⁷. Kierunki perspektywiczne na 2020 r., nie zostały określone przez Radę Naukową IMŻ w formie uchwały, lecz jedynie przedstawione podczas posiedzenia Rady Instytutu w dniu 20 października 2020 r. i omówione w trakcie posiedzenia. Dyrektor wyjaśnił, że: *Rada nie podjęła uchwały w tej sprawie, co można uznać za uchybienie. Należy zaznaczyć, że zaistniała sytuacja nie miała istotnego wpływu na funkcjonowanie Instytutu, w szczególności na podstawową działalność badawczą, rozwojową i wdrożeniową.*

¹¹ Dalej: IMŻ.

¹² Dz.U. z 2024 r. poz. 534, dalej: *ustawa o instytutach badawczych*.

¹³ Tj. za 2019 r. do właściwego ministra nadzorującego Instytut, a za kolejne lata do Prezesa Centrum Łukasiewicz, z wyjątkiem przypadków, gdzie ustawa nie nakazywała przesyłania planu/sprawozdania właściwemu podmiotowi.

¹⁴ Tj. odpowiednio: na podstawie art. 18 ust. 11 i 12 ustawy o instytutach badawczych (w brzmieniu wówczas obowiązującym Dz.U. z 2018 r. poz. 736) oraz na podstawie ustawy SBŁ.

¹⁵ W dniu 1 kwietnia 2019 r.

¹⁶ Określający cztery kierunki perspektywiczne: 1.1. Ultrawytężalne stale nanostrukturalne do zastosowań w warunkach ekstremalnych obciążeń i oddziaływań środowiska eksploatacji; 2.1. Ekologiczne technologie przygotowania wsadu do procesów wytwarzania surówki i stali; 2.5. Powłoki i warstwy ochronne na stalach i stopach eksploatowanych w podwyższonej i wysokiej temperaturze; 3.1. Mechanizmy degradacji stali podczas eksploatacji wysokotemperaturowej oraz metody badań diagnostycznych.

¹⁷ Powłoki i warstwy ochronne na stalach i stopach eksploatowanych w podwyższonej i wysokiej temperaturze.

Kolejna aktualizacja kierunków perspektywicznych nastąpiła w lutym 2022 r.¹⁸ Zmiana obejmowała m.in. dodanie dwóch nowych kierunków perspektywicznych¹⁹.

Po utworzeniu GIT, na posiedzeniu Rady GIT w dniu 22 lutego 2023 r.²⁰ określono kierunki perspektywiczne z podziałem na cztery nowo utworzone Centra badawcze: Centrum Technologii Metalurgicznych²¹, Centrum Badań Materiałów²², Centrum Spawalnictwa²³ oraz Centrum Napędów i Maszyn Elektrycznych²⁴.

Z uwagi na zaawansowanie prac CŁ nad Strategią 4 i 10-letnią w IV kwartale 2023 r., podjęto decyzję o ponownej aktualizacji kierunków perspektywicznych w roku 2023. Zmiany te²⁵ dotyczyły poszczególnych centrów badawczych, tj.: CTM²⁶, CBM²⁷ i CNI²⁸. W dokumencie zwrócono uwagę na tematykę OZE²⁹, GOZ³⁰, stosowania wodoru i krajowy sektor obronny oraz zaznaczono potencjalne pola współpracy pomiędzy wszystkimi Centrami we wskazanych obszarach.

Dyrektor Instytutu wyjaśnił, że: (...) konieczność aktualizacji kierunków jest zależna od wielu czynników, w tym zewnętrznych rynkowych oraz od wewnętrznych np. tworzenia nowych laboratoriów w odpowiedzi na zmieniające się trendy. W dziedzinie inżynierii materiałowej, spawalnictwa i innych metod łączenia oraz napędów i maszyn elektrycznych, 1-2 letnia częstotliwość modyfikacji lub uzupełniania kierunków wydaje się być optymalna, biorąc pod uwagę dynamikę rozwoju głównych sektorów działalności Instytutu.

Procedura opracowywania kierunków perspektywicznych opierała się na konsultacjach Dyrektora ds. Badawczych i Komercjalizacji z dyrektorami centrów badawczych (wcześniej z Liderami Grup Badawczych) w celu modyfikacji istniejących kierunków lub uzupełnienia o nowe. Ustalono w ten sposób kierunki były przedstawiane Dyrektorowi Instytutu, który decydował o ich zaprezentowaniu na posiedzeniu Rady Instytutu celem dyskusji i ich określenia w formie uchwały.

Opisane wyżej kierunki perspektywiczne nie zawierały wyraźnych celów odnoszących się do poszczególnych rodzajów działalności statutowej Instytutu. W kierunkach perspektywicznych nie wskazano jaki obejmowały okres³¹, ani nie określano ryzyka osiągnięcia celów. Nie podano także nakładów, czasu realizacji poszczególnych celów oraz sposobu ich realizacji (np. podział na etapy, zadania). Osoby odpowiedzialne za realizację poszczególnych celów zostały wskazane jedynie w opracowaniu z 20 października 2020 r.³². Natomiast w opracowaniach z 22 lutego i 21 grudnia 2023 r. (czyli już w okresie funkcjonowania GIT) przyporządkowano

¹⁸ Na podstawie uchwały nr 3/9 Rady IMŻ z dnia 24 lutego 2022 r. w sprawie określenia Perspektywicznych kierunków działalności badawczej i wdrożeniowej Łukasiewicz – Instytutu Metalurgii Żelaza im. Stanisława Staszica w Gliwicach.

¹⁹ Technologie przyrostowe (druk 3D) – projektowanie i wytwarzanie nowych gatunków stali i stopów metali oraz powłok ochronnych (w związku z decyzją o utworzeniu laboratorium technologii przyrostowych i zakupie drukarki 3D); Rozwój ilościowych metod analiz składu chemicznego oraz wytwarzanie certyfikowanych materiałów odniesienia.

²⁰ Uchwałą Rady nr 7/1 w sprawie określenia Perspektywicznych kierunków działalności badawczej i wdrożeniowej Łukasiewicz – Górnośląskiego Instytutu Technologicznego.

²¹ Dalej: CTM, cztery kierunki.

²² Dalej: CBM, cztery kierunki.

²³ Dalej: CS, siedem kierunków.

²⁴ Dalej: CNI, trzy kierunki.

²⁵ Przyjęte uchwałą Rady GIT nr 1/10 z dnia 21 grudnia 2023 r. w sprawie określenia Perspektywicznych kierunków działalności badawczej i wdrożeniowej Łukasiewicz – Górnośląskiego Instytutu Technologicznego.

²⁶ Zmieniono kierunek 1 na następujący: Modyfikacja gatunków stali i wyrobów stalowych w kierunku zwiększenia powtórnego wykorzystania metali ze zużytych wyrobów oraz dodano kierunek: Gospodarka o Obiegu Zamkniętym (GOZ) w technologiach metalurgicznych.

²⁷ Zmieniono treść dwóch kierunków- oraz dodano trzy nowe kierunki.

²⁸ Zmieniono treść jednego kierunku, dodano dwa nowe kierunki.

²⁹ Odnawialne źródła energii.

³⁰ Gospodarka o obiegu zamkniętym.

³¹ Jedynie w tytule „Kierunkowego planu tematycznego badań naukowych i prac rozwojowych Instytutu Metalurgii Żelaza” zapisano, iż jest to plan na 2019 r.

³² Wskazano liderów poszczególnych kierunków.

poszczególne kierunki perspektywiczne do zakresów tematycznych poszczególnych centrów badawczych Instytutu.

Dyrektor wyjaśnił w tej sprawie: *Nie opracowywano dokumentów doprecyzowujących i rozwijających ustalone kierunki perspektywiczne. Kierunki perspektywiczne, jak sama nazwa wskazuje, określają trend przyszłych działań badawczych Instytutu w wybranych dziedzinach i w związku z tym mogą podlegać ciągłym modyfikacjom. Zgłaszający tematykę kierunków to kompetentni i doświadczeni pracownicy naukowcy (obecnie Dyrektorzy Centrów Badawczych), którzy kreują rozwój Instytutu w reprezentowanej dziedzinie wiedzy. Doprecyzowanie (modyfikacja) zapisów uchwał dotyczących kierunków perspektywicznych odbywa się dwuetapowo: w pierwszym etapie Dyrektorzy Centrów na prośbę Dyrektora ds. Badawczych przesyłają propozycję zmian kierunków w ramach kompetencji swoich centrów, następnie Dyrektor ds. Badawczych w trakcie konsultacji z nimi ustala zakres tematyczny kierunków i informuje Dyrektora Instytutu o zaprezentowaniu członkom Rady Instytutu nowych/zmodyfikowanych kierunków, a podczas posiedzenia Rady Instytutu kierunki są analizowane przez członków Rady i podejmowana jest stosowna uchwała. Na etapie podejmowania uchwały istnieje okazja do doprecyzowania tematyki kierunków, jeśli członkowie uznają za konieczne.*

W planie działalności IMŻ na 2019 r. odwołano się wprost do kierunków perspektywicznych wyznaczonych na 2019 r., natomiast plan działalności IMŻ na 2020 r. nie zawierał odwołania do kierunków perspektywicznych. Jednocześnie plany działalności IMŻ na lata 2021-2023 oraz GIT na lata 2023-2024 opisywały planowane kierunki działalności Instytutu w różnych obszarach, jednak bez wyszczególnienia kierunków perspektywicznych. Jak wyjaśnił Dyrektor: *Plany działalności Łukasiewicz – IMŻ w latach 2020 – 2023 oraz plany działalności Łukasiewicz – GIT na lata 2023 – 2024 były sporządzane zgodnie z wytycznymi CŁ i według wzorów opracowanych przez CŁ. W Planach działalności Instytutu, zgodnie z wymaganiami CŁ odnoszono się do Kierunków działalności Sieci w aspekcie istniejących Grup Badawczych Łukasiewicza (np. Zrównoważona Gospodarka i Energia, Inteligentna i Czysta Mobilność). Perspektywiczne kierunki (...) są wykorzystywane na poziomie Centrów badawczych w celu formułowania tematów projektów realizowanych w ramach prac finansowanych z subwencji, środków własnych, czy też projektów badawczych finansowych ze środków publicznych. (...) są określone dla Instytutu na wyższym poziomie szczegółowości w porównaniu z Kierunkami działalności całej Sieci i w ogólnym podejściu mieszczą się w zakresie tych kierunków.*

(akta kontroli str. 135-137, 468, 470-472, 477-483, 565-573, 577, 593-594, 602, 604, 619-625, 653, 655, 667-686, 731-739, 740-756, 833-849, 906-933, 979-998, 1042-1055, 1590, 1599-1600, 2780, 2783, 2795-2804)

W każdym z Instytutów wchodzących w skład GIT, w latach 2019-2022 funkcjonowała Rada w składzie zgodnym ze Statutem danego Instytutu (w przypadku IMŻ oraz KOMEL było to dziewięć osób, z tego trzech pracowników Instytutu oraz sześć osób niebędących pracownikami Instytutu, a w IS 10 osób, z tego czterech pracowników Instytutu oraz sześć osób niebędących pracownikami Instytutu). Skład Rady GIT w latach 2023-2024 obejmował 12 osób³³, z tego czterech pracowników Instytutu oraz osiem osób niebędących pracownikami Instytutu³⁴.

Na funkcjonowanie Rad poszczególne Instytuty poniosły w latach 2019-2022 następujące koszty:

- IMŻ odpowiednio: 3,9 tys. zł, 6,5 tys. zł, 6,0 tys. zł i 10,4 tys. zł,
- IS odpowiednio: 2,7 tys. zł; 4,2 tys. zł; 12,8 tys. zł i 13,4 tys. zł,
- KOMEL odpowiednio: 1,2 tys. zł, 11,6 tys. zł; 2,4 tys. zł i 2,4 tys. zł,

³³ Zgodnie z §11 ust. 1 i 2 Statutu GIT.

³⁴ Powoływanych przez Prezesa Centrum Łukasiewicz na wniosek Dyrektora Instytutu.

W latach 2023-2024 (I półrocze) w GIT wydano na ten cel odpowiednio: 6,6 tys. zł i 2,8 tys. zł.

(akta kontroli str. 468-469, 472-475, 484-564, 2780, 2783, 2785, 2795-2804, 2820-2823)

1.3. W odniesieniu do realizacji projektów badawczych³⁵ (zadanie wymienione w art. 3 ust 2 pkt 1 ustawy SBŁ) poszczególne instytuty realizowały:

- w 2019 r. ze środków publicznych: IMŻ 24 projekty o wartości 28 789,4 tys. zł i wysokości dofinansowania 4 202,3 tys. zł (15%); IS 12 projektów o wartości 4 367,8 tys. zł i wysokości dofinansowania 2 993,5 tys. zł (68%), KOMEL siedem projektów o wartości 1 374,4 tys. zł i wysokości dofinansowania 1 283,4 tys. zł (93%), a ze środków przedsiębiorców: IMŻ 211 projektów o wartości: 9 455,5 tys. zł, (z tego: 25 w ramach celu Sieci o wartości 6 610,4 tys. zł oraz 186 poza działalnością podstawową o wartości 2 845,1 tys. zł), IS trzy projekty o wartości 1 040,1 tys. zł (z tego: jeden w ramach celu Sieci o wartości 795,0 tys. zł oraz dwa poza działalnością podstawową o wartości 245,1 tys. zł), KOMEL jeden projekt (w ramach celu Sieci) o wartości 185,0 tys. zł³⁶. Instytuty uzyskały łącznie 24 patenty krajowe (z tego: IMŻ trzy, IS dwa, a KOMEL 19).
- w 2020 r. ze środków publicznych: IMŻ 24 projekty o wartości 46 188,5 tys. zł (dofinansowanie 8 809,1 tys. zł tj. 19%), IS 11 projektów o wartości 3 672,8 tys. zł (dofinansowanie 2 674,2 tys. zł, tj. 73%), KOMEL sześć projektów o wartości 10 119,7 tys. zł (dofinansowanie 2 241,8 tys. zł, tj. 22%), a ze środków przedsiębiorców: IMŻ 170 projektów o wartości 4 777,4 tys. zł (z tego: 17 w ramach celu Sieci o wartości 2 878,1 tys. zł oraz 153 poza działalnością podstawową o wartości 1 899,3 tys. zł), IS 11 projektów o wartości 3 581,8 tys. zł (z tego: dziewięć w ramach celu Sieci o wartości 2 969,0 tys. zł oraz dwa o wartości 612,8 tys. zł poza działalnością podstawową), KOMEL trzy projekty (w ramach celu Sieci) o wartości 1 215,0 tys. zł³⁷. Instytuty uzyskały łącznie 16 patentów krajowych (z tego: IMŻ cztery, IS jeden, a KOMEL 11).
- w 2021 r. ze środków publicznych: IMŻ 19 projektów o wartości 4 388,8 tys. zł (dofinansowanie 2 942,9 tys. zł, tj. 67%) z czego 18 projektów zostało zakończonych zgodnie z założeniami (umowami)³⁸; IS 14 projektów o wartości 40 154,9 tys. zł (dofinansowanie 6 564,8 tys. zł, tj. 16%), KOMEL osiem projektów o wartości 5 882,3 tys. zł (dofinansowanie 4 794,7 tys. zł, tj. 81%), a ze środków przedsiębiorców: IMŻ 186 projektów o wartości 2 927,6 tys. zł (z tego: siedem w ramach celu Sieci o wartości 381,6 tys. zł oraz 179 poza działalnością podstawową o wartości 2 546,0 tys. zł), IS pięć projektów o wartości 1 303,0 tys. zł (z tego: trzy w ramach celu Sieci o wartości 1 245,0 tys. zł oraz dwa poza działalnością podstawową o wartości 58,0 tys. zł)³⁹. Instytuty uzyskały łącznie 14 patentów krajowych (z tego: IMŻ jeden, IS dwa, a KOMEL 11).

³⁵ Jeżeli nie wskazano inaczej, projekty zostały zakończone zgodnie z założeniami (umowami). Liczby projektów w danym roku dotyczą projektów zainicjowanych w tym roku. Wszystkie projekty realizowane ze środków publicznych mieściły się w celu Sieci.

³⁶ Projekty poza działalnością podstawową obejmowały: popularyzację nauki i wiedzy o nowych technologiach, produkcję unikatowych materiałów, prezentację własnych technologii i urządzeń, działalność normalizacyjną, certyfikacyjną, transfer wiedzy z dziedziny spawalnictwa, kursy i szkolenia kadr dla gospodarki, upowszechnianie najnowszych wyników badań i wdrożeń oraz prezentację wynalazków i prototypów maszyn elektrycznych.

³⁷ Projekty poza działalnością podstawową obejmowały: kształtowanie świadomości społecznej na temat zaawansowanych technologii, kursy i szkolenia kadr dla gospodarki, produkcję unikatowych materiałów, a także prezentację możliwości Instytutu w zakresie produkcji unikatowych urządzeń i aparatury elektrycznej.

³⁸ Jeden projekt nie został zrealizowany ze względu na zakończenie stosunku pracy z kierownikiem projektu.

³⁹ Projekty poza działalnością podstawową obejmowały: produkcję unikatowych materiałów, kursy i szkolenia kadr dla gospodarki; promocję technologii i rozwiązań Instytutu w zakresie wykorzystania wodoru, dekarbonizacji

- w 2022 r. ze środków publicznych: IMŻ 22 projekty o wartości 52 552,6 tys. zł (dofinansowanie 6 205,5 tys. zł, tj. 12%), IS 10 projektów o wartości 2 200,0 tys. zł dofinansowanych w 100%, KOMEL siedem projektów o wartości 6 839,0 tys. zł (dofinansowanie 3 934,7 tys. zł, tj. 57%), a ze środków przedsiębiorców: IMŻ 161 projektów o wartości 8 389,2 tys. zł (z tego: 16 w ramach celu Sieci o wartości 5 696,9 tys. zł oraz 145 poza działalnością podstawową o wartości 2 692,3 tys. zł), IS dwa projekty (poza działalnością podstawową) o wartości 155,2 tys. zł⁴⁰. Instytuty uzyskały łącznie sześć patentów krajowych (z tego: IS dwa, a KOMEL cztery),
- w 2023 r. w GIT ze środków publicznych realizowano 59 projektów o wartości 121 382,6 tys. zł (dofinansowanie 14 386,5 tys. zł, tj. 12%), z czego 57 projektów zostało zakończonych zgodnie z założeniami (umowami)⁴¹, a ze środków przedsiębiorców realizowano 129 projektów o wartości 21 120,2 tys. zł (z tego: osiem w ramach celu Sieci o wartości 1 188,5 tys. zł oraz 121 poza działalnością podstawową o wartości 19 931,7 tys. zł)⁴². Uzyskano pięć patentów krajowych,
- w 2024 r. (I półrocze) w GIT ze środków publicznych realizowano 39 projektów o wartości 14 789,9 tys. zł (dofinansowanie 6 368,3 tys. zł, tj. 43%), a ze środków przedsiębiorców realizowano 95 projektów o wartości 7 669,9 tys. zł (z tego: dwa w ramach celu Sieci o wartości 203,4 tys. zł oraz 93 poza działalnością podstawową o wartości 7 466,4 tys. zł)⁴³. Uzyskano jeden patent.

W całym ww. okresie żaden z instytutów nie uzyskał praw do wzorów użytkowych i przemysłowych.

W odniesieniu do komercjalizacji (art. 3 ust. 2 pkt 2 ustawy SBŁ):

- w 2019 r. instytuty dokonały sprzedaży: 32 wyników działalności B+R i know-how (z tego: IMŻ 25, KOMEL siedem), pięciu licencji (z tego: IMŻ jedną, KOMEL cztery) odnotowano 18 przypadków innej działalności w zakresie komercjalizacji (z tego: IMŻ cztery, IS siedem, KOMEL siedem) oraz świadczyły inne komercyjne usługi badawcze,
- w 2020 r.: instytuty dokonały sprzedaży: 21 wyników działalności B+R i know-how (z tego: IMŻ 18, KOMEL trzy), trzech licencji (wszystkie KOMEL), odnotowano 24 przypadki innej działalności w zakresie komercjalizacji (z tego: IMŻ 20, KOMEL cztery) oraz świadczyły inne komercyjne usługi badawcze,
- w 2021 r. instytuty dokonały sprzedaży: 20 wyników działalności B+R i know-how (z tego: IMŻ 13, IS cztery, KOMEL trzy), odnotowano 41 przypadków innej działalności w zakresie komercjalizacji (z tego IMŻ 17, IS osiem, KOMEL 16), dodatkowo realizowano inne komercyjne usługi badawcze,

i ekologii, organizację płatnych seminariów dla personelu spawalniczego oraz udział w międzynarodowych konkursach wynalazczości.

⁴⁰ Projekty poza działalnością podstawową obejmowały: produkcję unikatowych materiałów, produkcję unikatowych maszyn elektrycznych, promocję technologii i rozwiązań Instytutu w zakresie energetyki i konstrukcji stalowych, udział w międzynarodowych targach wynalazków, organizację seminariów dla personelu spawalniczego, działalność szkoleniową oraz akredytacyjną i certyfikacyjną, a także udział w konferencjach międzynarodowych.

⁴¹ Jeden projekt nie został zrealizowany ze względu na zwolnienie kierownika projektu; drugi projekt zrealizowano częściowo, a wyniki przeniesiono na bardziej priorytetowy projekt.

⁴² Projekty poza działalnością podstawową obejmowały: realizację projektów badawczych w zakresie badań naukowych i prac rozwojowych, produkcję unikatowej aparatury badawczej i unikatowych materiałów, prowadzenie działalności metrologicznej, normalizacyjnej i certyfikacyjnej, prowadzenie działalności w zakresie popularyzacji nauki i wiedzy o nowych technologiach, dokonywanie oceny zgodności, opracowywanie prototypów nowych rozwiązań technologicznych, prowadzenie kursów i szkoleń kadr dla gospodarki oraz prowadzenie innej działalności związanej z charakterem Instytutu.

⁴³ Projekty poza działalnością podstawową obejmowały: prowadzenie działalności w zakresie popularyzacji nauki i wiedzy o nowych technologiach, prowadzenie działalności metrologicznej, normalizacyjnej i certyfikacyjnej, dokonywanie oceny zgodności, prowadzenie kursów i szkoleń kadr dla gospodarki, produkcję unikatowej aparatury badawczej i unikatowych materiałów, a także prowadzenie innej działalności związanej z charakterem Instytutu.

- w 2022 r. instytuty dokonały sprzedaży: 14 wyników działalności B+R i know-how (z tego: IMŻ 10, IS cztery), odnotowano 29 przypadków innej działalności w zakresie komercjalizacji (z tego IMŻ 16, IS dziewięć, KOMEL cztery), dodatkowo realizowano inne komercyjne usługi badawcze,
- w 2023 r. GIT dokonał sprzedaży pięciu wyników działalności B+R i know-how, jednego patentu, jednej licencji, a ponadto prowadził sprzedaż wdrożeń własnych,
- w 2024 r. (I półrocze) GIT dokonał sprzedaży 10 wyników działalności B+R i know-how oraz 2 665 wdrożeń własnych.

W latach 2019-2021 oraz w I półroczu 2024 r. instytuty nie dokonywały komercjalizacji pośredniej (poprzez tworzenie spółek kapitałowych, a także obejmowanie lub nabywanie akcji lub udziałów w takich spółkach). W latach 2022-2023 wystąpiły dwa przypadki zaangażowania kapitałowego w spółkach (dot. IMŻ i GIT⁴⁴).

W odniesieniu do współpracy międzynarodowej w zakresie badań naukowych i prac rozwojowych oraz komercjalizacji (art. 3 ust. 2 pkt 3 ustawy SBŁ):

- na koniec 2019 r. obowiązywały trzy umowy zawarte z podmiotami zagranicznymi (wszystkie w IMŻ), ponadto IMŻ zorganizował lub współorganizował pięć, IS dwie, a KOMEL trzy konferencje międzynarodowe,
- na koniec 2020 r. obowiązywały cztery umowy z podmiotami zagranicznymi (z tego po dwie w IMŻ i w KOMEL), IS zorganizował jedną konferencję międzynarodową,
- na koniec 2021 r. obowiązywało osiem umów z podmiotami zagranicznymi (z tego pięć w IMŻ, jedna w IS oraz dwie w KOMEL), żaden z instytutów nie organizował, ani nie współorganizował konferencji międzynarodowych,
- na koniec 2022 r. obowiązywało 10 umów z podmiotami zagranicznymi (z tego: sześć w IMŻ, jedna w IS i trzy w KOMEL), ponadto IMŻ zorganizował lub współorganizował dwie, a IS trzy konferencje międzynarodowe,
- na koniec 2023 r. w GIT obowiązywało 13 umów z podmiotami zagranicznymi, Instytut zorganizował lub współorganizował trzy konferencje międzynarodowe,
- w 2024 r. (I półrocze) w GIT na koniec I półrocza 2024 r. obowiązywało 13 umów zawartych z podmiotami zagranicznymi, Instytut współorganizował jedną konferencję międzynarodową.

Poza działalnością podstawową inna działalność Instytutów (określona w art. 4 ustawy SBŁ) obejmowała w okresie objętym kontrolą:

- w IMŻ popularyzację nauki i wiedzy o nowych technologiach, kształtowanie świadomości społecznej na temat zaawansowanych technologii, promocję technologii i rozwiązań opracowanych przez Instytut, udział w międzynarodowych targach wynalazków oraz produkcję unikatowych materiałów,
- w IS prezentację własnych technologii i urządzeń Instytutu, działalność akredytacyjną, normalizacyjną i certyfikacyjną, transfer wiedzy z dziedziny spawalnictwa, kursy i szkolenia kadr dla gospodarki, organizację płatnych seminariów dla personelu spawalniczego oraz udział w międzynarodowych konkursach wynalazczości i konferencjach,
- w KOMEL upowszechnianie najnowszych wyników badań i wdrożeń z dziedziny maszyn i napędów elektrycznych, prezentację wynalazków i prototypów maszyn elektrycznych, prezentację możliwości Instytutu w zakresie produkcji unikatowych urządzeń i aparatury elektrycznej oraz produkcję unikatowych maszyn elektrycznych,
- w GIT realizację projektów badawczych w zakresie badań naukowych i prac rozwojowych, produkcję unikatowej aparatury badawczej i unikatowych materiałów, prowadzenie działalności metrologicznej, normalizacyjnej

⁴⁴ 7 222 akcji o łącznej wartości nominalnej 6,0 tys. zł (na koniec 2023 r.).

i certyfikacyjnej, prowadzenie działalności w zakresie popularyzacji nauki i wiedzy o nowych technologiach, dokonywanie oceny zgodności, opracowywanie prototypów nowych rozwiązań technologicznych, prowadzenie kursów i szkoleń kadr dla gospodarki.

W okresie objętym kontrolą miało miejsce pięć kontroli projektów ww. Instytutów, przeprowadzonych przez podmioty zewnętrzne⁴⁵. Żadna z kontroli nie wykazała nieprawidłowości.

(akta kontroli str. 1590, 1601-1603, 2779-2794, 2805-2819, 2848-2851, 2853-2872, 2877-2891, 2907-2923)

Jako przyczynę spadku liczby zainicjowanych w instytutach projektów w latach 2019-2022, Dyrektor wskazał pandemię COVID-19 i dodał, że nawet po okresie pandemii nie nastąpiło całkowite odbudowanie aktywności B+R u wszystkich potencjalnych partnerów przemysłowych. Poniesione straty spowodowały w wielu przypadkach wdrożenie działań oszczędnościowych w przedsiębiorstwach, które dotknęły w pierwszej kolejności wydatków na B+R. Powyższe miało również wpływ na spadek organizowanych lub współorganizowanych konferencji międzynarodowych.

W odniesieniu do spadku liczby uzyskanych patentów Dyrektor wyjaśnił: *Liczba uzyskanych patentów jest funkcją liczby zgłoszeń, przy czym dzieli je kilkuletni odstęp czasu. (...). Spadek liczby patentów rok do roku nie stanowi w żaden sposób o rozwoju lub braku rozwoju działalności badawczej i komercjalizacyjnej Instytutu.*

W zakresie braku zgłoszeń i nieuzyskania praw do wzorów użytkowych, przemysłowych i praw autorskich Dyrektor podał, że te formy były i nadal są w instytutach stosowane sporadycznie, a procedura dotycząca zgłoszeń aktualnie trwa i Instytut nie otrzymał ostatecznej decyzji.

Odnosząc tendencję spadkową w zakresie umów międzynarodowych zawieranych przez instytuty, Dyrektor wyjaśnił, że: *Projekty międzynarodowe są pozyskiwane w wyniku oceny wniosków przez ekspertów zewnętrznych w ramach ogłaszanych konkursów o określonym budżecie całkowitym. Istnieje szereg czynników wpływających na ocenę wniosku niezależnych od wnioskodawcy. Tym bardziej trudno utrzymać stały lub rosnący trend w aspekcie tego wskaźnika. Dodatkowo ograniczone zasoby kompetentnych pracowników i dostępność do aparatury uniemożliwiają rozpoczęcie nowych projektów, szczególnie w przypadku realizacji kilku jednocześnie. Należy zwracać uwagę nie na liczbę projektów/umów a na wartość realizowanych projektów i strukturę ich budżetu. Każdy Instytut badawczy posiada ograniczone zasoby pracowników naukowych, którzy bardzo często realizują kilkuletnie projekty badawcze. W ww. aspektach nie jest możliwy ciągły (rok do roku) wzrost liczby projektów badawczych.*

(akta kontroli str. 2892-2903)

Odnosząc się do pytania o różnicę w liczbie projektów realizowanych w GIT (a wcześniej w IMŻ) w stosunku do zestawienia⁴⁶ z danymi uzyskanego w Centrum Łukasiewicz, Dyrektor wyjaśnił: (...) stwierdzono rozbieżności:

- dla projektów o oznaczeniu: S00976; S01046; S0B017 - zmianie uległ tytuł projektu celem uszczegółowienia tematyki realizowanego projektu; brak aktualizacji danych raportowanych do Centrum Łukasiewicz;
- dla projektów o oznaczeniu: PW0056; PC0124; PS0003 - zmianie uległa data zakończenia projektu; brak aktualizacji danych raportowanych do Centrum Łukasiewicz;

⁴⁵ Cztery kontrole w GIT i jedna kontrola w IMŻ.

⁴⁶ Dalej: zestawienie.

- projekty oznaczone: S0B-064; S0B-069; S0B-080 i S0B-091 - nie są ujęte w zestawieniu (...) - dane o projekcie zostaną uzupełnione w Zestawieniu z obszaru Projekty dotowane za 2Q przesyłanym do Centrum Łukasiewicz;
- projekt o akronimie TBC4H2 - nie został ujęty w zestawieniu (...); umowa o dofinansowanie z NCBR została zawarta w II kwartale 2024 r. - dane o projekcie zostaną uzupełnione w Zestawieniu z obszaru Projekty dotowane za 2Q przesyłanym do Centrum Łukasiewicz;
- zestawienie (...) uzupełniono o projekty, które nie zostały uwzględnione. Są to projekty finansowane ze środków na działalność bieżącą (subwencja) przyznawanej odpowiednio na lata 2019; 2020; 2021 i 2022. Raportowanie projektów finansowanych z subwencji wynika z rekomendacji Centrum, a nie narzuconego obowiązku.

W wyniku analizy przekazanego Zestawienia projektów zleconych przez przedsiębiorstwa znajdujących się w Załączniku nr 1 stwierdzono następujące rozbieżności:

- projekty: B01653, B01691, B01692 nie zostały ujęte w zestawieniu (...) najprawdopodobniej nie zostały wprowadzone do Kokpitu zarządczego; nie posiadamy wiedzy z jakiego powodu.

W kwestii projektów porzuconych oraz przerwanych, Dyrektor Instytutu podał:

- Projekt S0B027 (wycofany) - Zamknięcie projektu było następstwem zmiany kierunku badań w obszarze plastycznego płynięcia materiału w procesie walcowania na gorąco; Projekt finansowany był ze środków na działalność bieżącą (subwencja) przyznawaną na 2023 r. Na realizację projektu przewidziano 180 000 zł. Do dnia 27.09.2023 r. nie poniesiono żadnych wydatków.
- Projekty B01571, B01562, B01578, B01597, B01612, B01623, B01676, AQUATECH zostały przerwane z winy Kontrahentów-zleceńodawców prac badawczo-rozwojowych do Instytutu (przedsiębiorców). Nie są nam znane powody rezygnacji firm z kontynuacji projektów. Niektóre z nich były realizowane w okresie pandemii, co mogło przyczynić się do zmiany planów przedsiębiorstw, w szczególności dotyczących inwestycji i finansowania badań. Z realizacji projektu FUR_MES Kontrahent-przedsiębiorca zrezygnował przed jego rozpoczęciem.

Łączna wysokość środków poniesionych do momentu przerwania projektów wyniosła 399,1 tys. zł⁴⁷.

(akta kontroli str. 2824, 2826-2830, 2843-2844, 2846-2847)

Odnosząc się do danych z Centrum Łukasiewicz w zakresie umów o komercjalizację Dyrektor stwierdził: Dane przekazane do Centrum Łukasiewicz były nieprecyzyjne. Wynikało to z braku porównywalnych danych w badanym okresie. Sieć Badawcza Łukasiewicz powstała w 2019 roku. Regulamin „Zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz prawami własności przemysłowej wraz z zasadami komercjalizacji dla Sieci Badawczej Łukasiewicz”, został wprowadzony przez prezesa CŁ Wytycznymi nr 2/2021 w marcu 2021 r. Wdrożenie ww. Regulaminu w łączonych instytutach nastąpiło w różnym terminie. Kwalifikacja poszczególnych umów w latach 2019-2023 była oparta na wiedzy pracowników Pionu badawczego, w szczególności w pierwszych dwóch latach funkcjonowania Sieci Łukasiewicz.

Wdrożenie Wytycznych Prezesa Centrum Łukasiewicz nr 1/2023 dotyczące zasad kwalifikacji przychodów przez Instytuty Sieci Badawczej Łukasiewicz oraz Wytyczne Prezesa Centrum Łukasiewicz nr 2/2023 dotyczące wdrożenia własnego w Sieci Badawczej Łukasiewicz i zmiany wprowadzone przez Centrum Łukasiewicz

⁴⁷ Z tego: B01571 – 177,7 tys. zł; B01562 – 120,1 tys. zł; B01578 – 53,1 tys. zł; B01597 – 20,0 tys. zł; B01623 – 10,0 tys. zł; AQUATECH – 18,2 tys. zł.

w raportowaniu kokpitu zarządczego w IV kwartale 2023 roku umożliwi prawidłową i jednolitą klasyfikację umów. Następnie, odnośnie ww. różnic dot. patentów, wzorów użytkowych i know-how wyjaśnił, że dane dotyczące złożonych w badanym okresie przez GIT, IMŻ, IS i KOMEL wniosków oraz uzyskanych patentów, wzorów użytkowych i know-how, będące w posiadaniu GIT zostały przedstawione kontrolerom NIK w tabelach w trakcie kontroli. Dodał: *Są to dane opracowane na podstawie posiadanej udokumentowanej wiedzy. Dane raportowane były do Kokpitu zarządczego przez pracowników Instytutów (przed połączeniem) z których część już nie pracuje i w związku z tym nie mamy możliwości weryfikacji poprawności wprowadzania tych danych.*

(akta kontroli str. 2824-2825, 2831-2842, 2844-2845)

1.4. W latach 2020 – 2022 IMŻ, IS i KOMEL otrzymały łącznie 14 dotacji z budżetu państwa⁴⁸, z tego:

- a) IMŻ: pięć dotacji na łączną kwotę 1 932,3 tys. zł, wszystkie przeznaczone na projekty badawcze⁴⁹, wartość wydatkowanych środków wyniosła 1 813,9 tys. zł (94%),
- b) IS: cztery dotacje na łączną kwotę 3 268,6 tys. zł, z czego trzy przeznaczone na projekty badawcze i jedna przeznaczona na inwestycje⁵⁰, wartość wydatkowanych środków wyniosła 2 993,5 tys. zł (92%),
- c) KOMEL: pięć dotacji na łączną kwotę 7 127,3 tys. zł, z czego trzy przeznaczone na projekty badawcze i dwie przeznaczone na inwestycje, wartość wydatkowanych środków wyniosła 6 784,4 tys. zł (95%).

W latach 2023 – 2024 GIT otrzymał jedną dotację z budżetu państwa, przeznaczoną na projekt badawczy o wartości 194,4 tys. zł, wartość wydatkowanych środków⁵¹ wyniosła 12,6 tys. zł (6%).

Do szczegółowego badania w zakresie wydatkowania środków z dotacji wybrano dwie dotacje na projekty badawcze⁵² o łącznej wartości 739,6 tys. zł.

W jego wyniku stwierdzono, że Instytut zrealizował ww. zadania zgodnie z zawartymi umowami. Środki otrzymane w ramach dotacji zostały wykorzystane na realizację zadań określonych w umowach dotacji.

Rozliczenia finansowe dokonywane były w terminach określonych w umowach i zostały zatwierdzone przez podmiot przyznający dotację. Zgłaszane przez dotującego w trakcie rozliczania dotacji zastrzeżenia⁵³ zostały uwzględnione przez Instytut w korektach rozliczeń. Środki z badanych dotacji zostały w pełni wykorzystane przez Instytut. Zadania określone dla Instytutu w umowach dotacji zostały zrealizowane, wskutek czego uzyskano zaplanowane efekty rzeczowe.

W pierwszym z projektów⁵⁴ część prac została zlecona przez Instytut podmiotowi zewnętrznemu. Zlecenie było uzasadnione możliwością przeprowadzenia testów wytrzymałości płyt pancernych wyłącznie przez certyfikowane laboratorium, dysponujące uprawnieniami do badań oraz odpowiednim wyposażeniem i uprawnionym personelem. Umowa dotacji przewidywała zlecenie zadania podmiotowi zewnętrznemu, a tryb udzielenia zlecenia był zgodny z *Instrukcją*

⁴⁸ Organ dotujący – CŁ.

⁴⁹ Art. 63 ust. 2 pkt 3 lit. a ustawy o SBŁ.

⁵⁰ art. 63 ust. 2 pkt 3 lit. b ustawy o SBŁ.

⁵¹ Na dzień 31 marca 2024 r.

⁵² Na zadania realizowane przez IMŻ: Opracowanie technologii i wytworzenie pancernych płyt perforowanych z ultrawytężalnej stali nanobainitycznej o wartości 598,2 tys. zł i Opracowanie materiałów i wysokoenergetycznych technologii wytwarzania warstw i powłok o zwiększonej odporności na zużycie w warunkach tarcia o wartości 141,4 tys. zł.

⁵³ Dotyczące głównie weryfikacji i poprawy zestawienia wydatków, uzupełnienia brakujących kwot, przedstawienia ewidencji księgowej celem weryfikacji podanych informacji oraz przedstawienia kopii wybranych dokumentów źródłowych.

⁵⁴ Opracowanie technologii i wytworzenie pancernych płyt...

zamawiania dostaw, usług zewnętrznych, robót budowlanych wprowadzoną zarządzeniem Dyrektora⁵⁵. Wykonawca został wybrany według kryterium najniższej ceny. Wykonanie zadania zostało potwierdzone protokołami odbioru (zadanie podzielono na dwa etapy) i rzetelnie rozliczone. Podzlecenie zostało rzetelnie wykazane w rozliczeniu dotacji.

(akta kontroli str. 2190-2778, 2924-2930)

1.5. Zgodnie z Komunikatem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 10 grudnia 2021 r. o wysokościach subwencji ze środków przeznaczonych na finansowanie zadań inwestycyjnych przyznanych na rok 2021, KOMEL otrzymał subwencję w kwocie 700,0 tys. zł.

Wydatkowano całość przyznanej subwencji, a otrzymane w ramach ww. subwencji środki zostały przeznaczone na następujące cele:

- wykonanie prac związanych z przygotowaniem dachu placówki pod montaż instalacji fotowoltaicznej oraz zakup i montaż zestawu instalacji fotowoltaicznej o mocy 50 kWp⁵⁶ z falownikiem, niezbędny do doładowywania zespołu bateryjnego w celu obniżenia kosztów energii pobieranej z sieci, do ładowania zespołu bateryjnego i prowadzenia badań – 161,7 tys. zł,
- zakup specjalistycznego zespołu bateryjnego wysokiego napięcia (330 - 660 V) o pojemności 136 kWh niezbędnego do stabilizacji napięcia oraz zasilania lub odbioru energii w przypadku badań układów napędowych dużych mocy – 390,0 tys. zł,
- zakup specjalistycznego oprogramowania Autodesk umożliwiającego ocenę konstrukcji mechanicznej badanych układów napędowych wraz ze stacją roboczą, na której ww. oprogramowanie zostało zainstalowane – 45,0 tys. zł,
- zaprojektowanie i wykonanie silnika specjalistycznej hamowni, umożliwiającej prowadzenie badań maszyn elektrycznych o zakresie prędkości obrotowej do 10 tys. obr./min i mocy maksymalnej do 130 kW/60 sek. (moc znamionowa 75 kW) – 103,3 tys. zł,

co było zgodne z zapisami ww. komunikatu w zakresie celów wykorzystania przyznanej subwencji (subwencja została przeznaczona wyłącznie na finansowanie nakładów na rzeczowe aktywa trwałe oraz wartości niematerialne i prawne w rozumieniu ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości⁵⁷).

Inwestycja realizowana była w okresie od 10 grudnia 2021 r. do 31 grudnia 2022 r.

Zgodnie z ww. komunikatem efektem podejmowanych przedsięwzięć miał być m.in. wzrost przychodów instytutów z realizacji prac B+R i komercjalizacji.

W sprawie wpływu ww. zadania na wzrost przychodów Dyrektor wyjaśnił, że: *Specyficzny charakter prac badawczych prowadzonych w Instytucie nie pozwala jednoznacznie określić w jaki sposób inwestycja wpłynęła na wzrost przychodów. Poszczególne składowe tej inwestycji biorą udział w znaczącej części prac badawczych i komercyjnych (...). Hamownia, która powstała w wyniku realizacji inwestycji pozwoliła na kompleksowe badania silników m.in. w projekcie 4WHED (projekt badawczy w trakcie realizacji). Pozwoliła również na badania silnika do autobusu i samochodów ciężarowych. W przypadku braku ww. urządzenia, badania musiałyby być zlecone na zewnątrz albo zakres badań należałoby ograniczyć. Trudno określić jednoznacznie koszty tych badań w jednostce zewnętrznej. (...). Elektrownia solarna dotychczas wyprodukowała ponad 110MWh, co należy uznać za realne*

⁵⁵ Zarządzenie Dyrektora Nr: 05/2011 z 25 maja 2011 r. ws. wprowadzenia nowej Instrukcji zamawiania dostaw, usług zewnętrznych, robót budowlanych w IMŻ.

⁵⁶ Kilowatopik to jednostka określająca moc instalacji fotowoltaicznej, która informuje, jaką maksymalnie wydajność mogą osiągnąć panele pv pracując w tzw. warunkach pomiarowych. Określa ile energii elektrycznej (liczonej w kilowatogodzinach – kWh) jest w stanie tak naprawdę wyprodukować dany moduł lub cały system fotowoltaiczny – źródło <https://hymon.pl/co-to-jest-kilowatopik-kwp/>.

⁵⁷ Dz. U. z 2023 r. poz. 120, ze zm., zwanej dalej *ustawą o rachunkowości*.

oszczędności, jeżeli chodzi o zużycie energii elektrycznej podczas wszystkich prac prowadzonych w Instytucie, trudno oszacować te oszczędności w aspekcie wzrostu przychodów, ponieważ prace w instytucie nie są pracami linii produkcyjnej i zużycie energii elektrycznej jest nierównomierne w trakcie roku. Zasobnik energii zapewnia możliwość stabilnego zasilania układów prądu stałego wykorzystywanych podczas badań. Docelowo ma również stanowić magazyn energii, co wymaga uruchomienia predykcyjnego systemu zarządzania magazynem energii, który pozwoli w bardziej efektywny sposób gospodarować energią uzyskaną z istniejącej instalacji fotowoltaicznej, co z kolei wpływa na obniżenie kosztów energii elektrycznej (...).

(akta kontroli str. 654, 658-659, 664-665, 1607-1639, 2849, 2862)

1.6. Prezes CŁ przeprowadził w latach 2019-2024 łącznie 15 kontroli w instytutach wchodzących w skład GIT (oraz w samym GIT), z tego w IMŻ trzy kontrole (wszystkie w 2022 r.), w IS pięć kontroli (jedną w 2021 r. i cztery w 2022 r.), w KOMEL cztery kontrole (trzy w 2022 r. i jedna w 2023 r.), w GIT trzy kontrole (dwie w 2023 r. i jedną w 2024 r.). W przypadku trzech kontroli nie stwierdzono nieprawidłowości, w trzech przypadkach Instytuty nie otrzymały protokołu pokontrolnego, w jednym przypadku protokół nie wpłynął do Instytutu do dnia zakończenia niniejszej kontroli NIK, a w ośmiu przypadkach stwierdzone zostały nieprawidłowości i uchybienia i w związku z tym organ kontrolujący sformułował zalecenia pokontrolne. Wszystkie zalecenia zostały zrealizowane przez skontrolowane jednostki.

Jednocześnie w badanym okresie Prezes CŁ nie przeprowadzał ewaluacji działalności IMŻ, IS, KOMEL, ani GIT na podstawie art. 38 ustawy SBŁ.

(akta kontroli str. 29-467, 469, 475, 576-577, 588-594, 601)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

Roczne plany finansowe IMŻ, IS oraz KOMEL na lata 2020-2022 oraz roczne plany finansowe GIT na lata 2023-2024 zostały opracowane z naruszeniem art. 63 ust. 2 ustawy SBŁ, ponieważ w zakresie przychodów nie zawierały wszystkich elementów wymienionych w ww. przepisie.

W ww. planach finansowych nie wyodrębniono (wymaganych art. 63 ust. 2 pkt 3 lit. a i b ustawy SBŁ) dotacji celowych przyznawanych przez Prezesa na:

- realizację przez instytut Sieci projektów badawczych w ramach celu Sieci,
- finansowanie lub dofinansowanie kosztów inwestycji dotyczących realizacji przez instytut Sieci projektów badawczych w ramach celu Sieci.

Przychody te znalazły się w zbiorczej pozycji planu finansowego (1.5.) pod nazwą „dotacja celowa CŁ”.

Nie wyodrębniono również (wbrew art. 63 ust. 2 pkt 2a, 2b, 2c, 3a, 4 ustawy SBŁ) następujących przychodów:

- dotacji celowych przyznawanych przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki,
- dotacji podmiotowych przyznawanych przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki,
- innych środków przekazanych przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki,
- środków, o których mowa w art. 61a ustawy SBŁ środki pochodzące z subwencji na koszty działalności oraz realizację zadań CŁ przekazane przez Prezesa CŁ,
- środków przekazanych przez podmioty inne niż minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego i nauki lub Prezes CŁ.

Ww. przychody zostały umieszczone w zbiorczej pozycji planu finansowego (1.6.) pod nazwą „dotacje ze źródeł krajowych”.

(akta kontroli str. 706-707, 886, 1029-1030, 1262-1263, 1361, 1561-1563, 2943, 2951, 2958, 2963)

Przyczyną powyższego było to, że plany finansowe instytutów na poszczególne lata były sporządzane zgodnie z wytycznymi CŁ i wg wzorów opracowanych przez CŁ.

(akta kontroli str. 655, 2967, 2969)

W ocenie NIK, stosowanie się do wytycznych Prezesa CŁ nie zwalniało instytutów z obowiązku stosowania przepisów ustawy SBŁ w zakresie szczegółowości sporządzania planów finansowych.

OCENA CZĄSTKOWA

NIK ocenia pozytywnie realizację zadań ustawowych przez Instytut związanych z prowadzeniem badań naukowych i prac rozwojowych oraz ich komercjalizacją. W sposób rzetelny i terminowy przygotowywano i przysyłało do właściwych podmiotów wymagane przepisami plany i sprawozdania. Jedynie plany finansowe na kolejne lata okresu 2020-2024 nie zawierały wszystkich elementów w szczególności wymaganej w art. 63 ust. 2 ustawy SBŁ. Opracowywano i aktualizowano w badanym okresie kierunki perspektywiczne. Prawdłowo realizowano ustawowe zadania i osiągnięto założone efekty. Dotacje przyznane Instytutowi na realizację dwóch projektów poddanych szczegółowemu badaniu w toku kontroli, zostały wykorzystane zgodnie z zapisami zawartych umów, a środki z subwencji przyznanej KOMEL w 2021 r. wydatkowane na właściwy cel i osiągnięto założony efekt. Zalecenia pokontrolne sformułowane w wyniku kontroli przeprowadzonych w Instytucie zostały zrealizowane.

OBSZAR

2. Gospodarka finansowa Instytutu Sieci

Opis stanu faktycznego

2.1. W latach 2019⁵⁸-2022 łączne przychody każdego z instytutów (przed ich połączeniem w GIT) były następujące:

1) w IMŻ odpowiednio: 17 348,3 tys. zł, 30 260,1 tys. zł, 21 771,8 tys. zł, 26 727,5 tys. zł, przy czym ich struktura była następująca:

- przychody ze sprzedaży produktów i usług (czyli prac badawczo-rozwojowych), odpowiednio: (49%, 17%, 11% i 15% łącznych przychodów), przy czym w latach 2020-2022 były mniejsze od zaplanowanych odpowiednio o: 35%, 65% i 51%,
- przychody z komercjalizacji (ze sprzedaży wyrobów i usług oraz udzielania licencji) odpowiednio: 8%, 6%, 13% i 11% i były wyższe niż zaplanowane,
- inne przychody ze sprzedaży (w tym z usług, usług szkoleniowych, wyrobów gotowych), odpowiednio: 7%, 5%, 8%, 10%,
- pozostałe przychody⁵⁹ odpowiednio: - 8%, 49%, 32%, 23%,
- subwencje właściwego ministra⁶⁰ odpowiednio: 20%, 13%, 22%, 26%,
- kwota dotacji celowych CŁ (w latach 2020-2022⁶¹) odpowiednio: 1%, 3%, 2%,
- łączna kwota dotacji podmiotowych (ze źródeł krajowych i zagranicznych), odpowiednio: 24%, 10%, 10%, 12%,

⁵⁸ W związku z faktem, że Sieć Badawcza Łukasiewicz rozpoczęła działalność z dniem 1 kwietnia 2019 r., wszystkie instytuty wchodzące w jej skład złożyły sprawozdanie finansowe za okres od 1 kwietnia do 31 grudnia 2019 r., stąd podane wyniki wartości przychodów uzyskanych w 2019 r. również dotyczą tego okresu.

⁵⁹ W tym: z tytułu amortyzacji finansowanej z dotacji lub subwencji, ze sprzedaży towarów i materiałów, fundusz rozwoju, zmiana stanu produktów, koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby, pozostałe przychody operacyjne, przychody finansowe.

⁶⁰ Odpowiednio w danym okresie: Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego lub Ministra Edukacji i Nauki.

⁶¹ W 2019 r. Instytut nie otrzymał dotacji celowej od CŁ.

- 2) w IS odpowiednio: 18 765,2 tys. zł, 24 879,0 tys. zł, 24 828,5 tys. zł, 29 747,3 tys. zł, przy czym ich struktura była następująca:
- przychody ze sprzedaży produktów i usług odpowiednio: 9%, 8%, 7%, 7%, przy czym były mniejsze od zaplanowanych o: 13% w latach 2020-2021 oraz o 9% w 2022 r.,
 - przychody z komercjalizacji, odpowiednio: 1%, 5%, 5%, 6%,
 - inne przychody ze sprzedaży, odpowiednio: 70%, 53%, 65%, 68%,
 - pozostałe przychody, odpowiednio: 6%, 22%, 7%, 5%,
 - subwencje właściwego ministra, odpowiednio: 12%, 11%, 12%, 10%,
 - kwota dotacji celowych CŁ (w latach 2021-2022⁶²), odpowiednio: 2% i 1%,
 - łączna kwota dotacji podmiotowych, odpowiednio: 1%, 1%, 2%, 3%,
- 3) w KOMEL odpowiednio: 9 647,2 tys. zł, 9 816,5 tys. zł, 24 828,11 082,5 tys. zł, 11 006,4 tys. zł, przy czym ich struktura była następująca:
- przychody ze sprzedaży produktów i usług odpowiednio: 41% 14%, 29%, 12%, przy czym w latach 2020-2022 były mniejsze od zaplanowanych, odpowiednio o: 63%, 18% i 57%,
 - przychody z komercjalizacji, odpowiednio: 37%, 39%, 22%, 12%, przy czym w latach 2020-2022 były mniejsze od zaplanowanych odpowiednio o: 7%, 19% i 59%,
 - inne przychody ze sprzedaży, odpowiednio: 16%, 10%, 13%, 12%,
 - pozostałe przychody, odpowiednio: -10%, 14%, 4%, 10%,
 - subwencje właściwego ministra, odpowiednio: 13%, 16%, 18%, 30%,
 - kwota dotacji celowych CŁ (w latach 2020-2022⁶³), odpowiednio: 5%, 5%, 14%,
 - łączna kwota dotacji podmiotowych, odpowiednio: 3%, 2%, 10%, 11%.

(akta kontroli, str. 1640-1642)

Po połączeniu ww. instytutów w 2023 r. łączne przychody GIT wyniosły 85 982,6 tys. zł, przy czym ich struktura była następująca:

- przychody ze sprzedaży produktów i usług 7% (mniejsze od zaplanowanych o 33%),
- przychody z komercjalizacji 16% (mniejsze od zaplanowanych o 20%),
- inne przychody ze sprzedaży 18%,
- pozostałe przychody 24%,
- subwencje właściwego ministra 25%,
- kwota dotacji celowych CŁ 2%,
- łączna kwota dotacji podmiotowych 7%.

W I kwartale 2024 r. łączne przychody GIT wyniosły 16 906,9 tys. zł.

(akta kontroli, str. 1643, 1921)

Przyczyną osiągnięcia niższych niż zaplanowane przychodów ze sprzedaży prac badawczo-rozwojowych - wg Dyrektora - była sytuacja panująca w sektorze stalowym (w tym zwłaszcza ograniczanie lub odkładanie w czasie przez producentów stali wydatków na działalność B+R, spowodowane pandemią, a następnie wysoką inflacją, wojną na Ukrainie i wzrostem cen energii).

Przyczyną osiągnięcia w 2023 r. niższych niż zaplanowane przychodów z komercjalizacji było to, że: *definicja komercjalizacji i w związku z tym kwalifikacja projektów w tym obszarze podlegała w analizowanym okresie modyfikacjom i wspólnym uzgodnieniom (...). W związku z powyższym w połowie roku 2023 część prac wcześniej zakwalifikowana jako komercjalizacja została przeniesiona do kategorii komercja. (...) wartość przychodów z komercjalizacji (w szczególności udział*

⁶² W latach 2019-2020 Instytut nie otrzymał dotacji celowej od CŁ.

⁶³ W 2019 r. Instytut nie otrzymał dotacji celowej od CŁ.

tych przychodów w całkowitych rocznych przychodach Instytutu) jest bardzo wysoka. Przychody z komercjalizacji są uwarunkowane sytuacją gospodarczą otoczenia biznesowego, co oznacza trudność w ich planowaniu a szczególnie zapewnieniu ciągłego wzrostu wartości przychodów z tej kategorii.

(akta kontroli, str. 575, 581-585)

Przychody z działalności podstawowej (ze sprzedaży prac badawczo-rozwojowych, komercjalizacji oraz inne przychody ze sprzedaży) stanowiły w przypadku poszczególnych instytutów w latach 2019-2022:

- w przypadku IMŻ odpowiednio: 64%, 28%, 32% i 36%,
- w przypadku IS odpowiednio: 80%, 66%, 77% i 81%,
- w przypadku KOMEL odpowiednio: 94%, 63%, 64% i 36%,

Przychody z działalności podstawowej GIT w 2023 r. stanowiły 41% łącznych przychodów Instytutu.

Jedynie w przypadku KOMEL w 2022 r. wystąpiła sytuacja finansowania działalności instytutu głównie ze środków publicznych (łącznie z subwencji i dotacji w 55%).

Z powyższego wynika, że przychody z działalności innej niż podstawowa stanowiły większość przychodów ogółem:

- w IMŻ w latach: 2020 (72%), 2021 (68%) i 2022 (64%),
- w KOMEL w 2022 r. (64%),
- w GIT w 2023 r. (59%).

(akta kontroli, str. 1640-1643)

Dyrektor wyjaśnił w tej sprawie, że przychody z działalności podstawowej Instytutu obejmują również przychody finansowane ze środków publicznych (subwencje, dotacje) oraz z funduszu rozwoju, które dotyczą działalności podstawowej Instytutu, a ich udział procentowy w przychodach ogółem Instytutu kształtował się w latach 2020-2023 na poziomie odpowiednio: 55%, 86%, 88% i 80%. *Prace o charakterze badawczym i aplikacyjnym, czyli projekty realizowane ze wsparciem ze wskazanych powyżej źródeł finansowania są i dotychczas były kwalifikowane jako działalność podstawowa Instytutu badawczego, który jest ukierunkowany na współpracę z przemysłem. Instytut nie ogranicza działalności podstawowej i nie ma w planach podejmowania tego rodzaju działań.*

(akta kontroli, str. 575, 579-580)

Przychody uzyskane w poszczególnych instytutach w latach 2019-2022 z działalności gospodarczo wyodrębnionej (z tytułu wynajmu i dzierżawy majątku trwałego, sprzedaży usług i sprzedaży towarów) nie przekraczały 50% ich przychodów ogółem, a wraz z kosztami poniesionymi z tego tytułu przedstawiały się następująco:

- w IMŻ w 2019 r. przychody 1 001,6 tys. zł, koszty 796,4 tys. zł, w 2020 r. przychody 1 285,9 tys. zł, koszty 1 402,0 tys. zł, w 2021 r. przychody 1 116,3 tys. zł, koszty 1 459,2 tys. zł, w 2022 r. przychody 1 198,5 tys. zł, koszty 1 724,1 tys. zł,
- w IS w 2019 r. przychody 30,2 tys. zł, koszty 0 zł, w 2020 r. przychody 1 949,7 tys. zł, koszty 1 211,6 tys. zł, w 2021 r. przychody 719,9 tys. zł, koszty 637,4 tys. zł, w 2022 r. przychody 703,9 tys. zł, koszty 432,3 tys. zł,
- w KOMEL w 2019 r. przychody 6,4 tys. zł, koszty 0 zł, w 2020 r. przychody 1 111,5 tys. zł, koszty 1 140,1 tys. zł, w 2021 r. przychody 1 556,0 tys. zł, koszty 1 652,3 tys. zł, w 2022 r. przychody 1 679,5 tys. zł, koszty 1 903,0 tys. zł.

Po połączeniu ww. instytutów w 2023 r. z działalności gospodarczo wyodrębnionej wyniosły 1 885,9 tys. zł (i stanowiły 2% przychodów ogółem Instytutu), a koszty z tego tytułu wyniosły 1 504,0 tys. zł. W I kwartale 2024 r. przychody wyniosły 474,0 tys. zł, a koszty 598,8 tys. zł.

(akta kontroli, str. 1644-1647, 1925)

Przyczyną ujemnego wyniku finansowego IMŻ na ww. działalności w latach 2019-2022 była wg Dyrektora: konieczność ponoszenia niezbędnych kosztów związanych z utrzymaniem nieruchomości, w tym: koszty energii elektrycznej oraz gazu wykorzystywanego do ogrzewania pomieszczeń, również tych przeznaczonych na najem, (...) tak by nie uszkodzić instalacji oraz koszty konserwacji i napraw kotłów centralnego ogrzewania. (...). Instytut zawierając nowe umowy najmu uwzględnia aktualne stawki czynszowe wynikające z operatów szacunkowych rokrocznie aktualizowanych. W stosunku do posiadanych najemców Instytut dokonuje podwyżek czynszu, w momencie dokonywania zmian w umowach na wniosek najemcy, w drodze aneksu. Instytut nie dokonał waloryzacji stawek, ze względu na dostateczny stan techniczny budynków i dość niski standard wynajmowanych powierzchni w stosunku do powierzchni komercyjnych oferowanych na rynku gliwickim. (...) Instytut podejmował działania zmierzające do sprzedaży nieruchomości o charakterze inwestycyjnym (...) W latach 2020-2023 działania Instytutu mające na celu ograniczenie straty wiązały się z udostępnianiem wszystkich niewykorzystywanych do działalności podstawowej pomieszczeń do najmu.

(akta kontroli, str. 575, 585-587)

Największą pozycję kosztów rodzajowych stanowiły, w przypadku każdego instytutu przed ich połączeniem, jak również GIT w 2023 r., wynagrodzenia wraz z ubezpieczeniami społecznymi (ok. 60%). W przypadku IMŻ kolejne pozycje zajmowały: koszty amortyzacji (ok. 20% rocznie), usługi obce (ok. 10% rocznie). W przypadku IS kolejne pozycje zajmowały usługi obce (ok. 15% rocznie), amortyzacja i zużycie materiałów i energii (po ok. 8%). W przypadku KOMEL kolejne pozycje zajmowały zużycie materiałów i energii (ok. 20%) oraz usługi obce (ok. 17%). Po połączeniu instytutów w 2023 r. amortyzacja stanowiła 12% kosztów, a pozostałe pozycje zajmowały: usługi obce oraz zużycie materiałów i energii (po 11%).

W latach 2019⁶⁴-2022 wyniki finansowe każdego z instytutów (przed ich połączeniem w GIT) były następujące: IMŻ odpowiednio 872,0 tys. zł, 8 620,3 tys. zł, 635,7 tys. zł oraz 1 465,7 tys. zł, IS odpowiednio 366,2 tys. zł, 975,0 tys. zł, 979,0 tys. zł, 1 494,6 tys. zł, KOMEL odpowiednio 343,4 tys. zł, 379,4 tys. zł, 60,7 tys. zł oraz (-) 1 667,8 tys. zł. W 2023 r. wynik finansowy GIT wyniósł 8 950,7 tys. zł.

W 2020 r. oraz 2023 r. Instytut poniósł stratę na działalności podstawowej w wysokości odpowiednio: 2 181,5 tys. zł oraz 2 107,3 tys. zł, jednak wysoka wartość pozostałych przychodów operacyjnych (odpowiednio: 11 900,6 tys. zł i 15 728,7 tys. zł) umożliwiła mu uzyskanie dodatniego wyniku finansowego w tych latach (głównie dzięki aktualizacji wartości inwestycji w nieruchomości w wysokości odpowiednio: 9 584,2 tys. zł i 13 386,5 tys. zł). Aktualizacje te były spowodowane przekwalifikowaniem budynków oraz prawa wieczystego użytkowania gruntów ze środków trwałych na inwestycje w nieruchomości zgodnie z obowiązującą polityką rachunkowości oraz w oparciu o operaty szacunkowe sporządzone przez uprawnionego rzeczoznawcę majątkowego.

(akta kontroli, str. 576, 587-588, 1650, 1662, 1679, 1688, 1692, 1695, 1701, 1705, 1707, 1710, 1712, 1716, 1719, 1723)

Planowane (oszacowane we wniosku z 29 września 2022 r.⁶⁵) koszty połączenia instytutów w latach 2022-2027 wyniosły 15 813,8 tys. zł (z tego 15 055,3 tys. zł na lata 2022-2024). Natomiast faktyczne koszty poniesione w latach 2022-2024⁶⁶

⁶⁴ Wyniki finansowe za 2019 r. za okres od 1 kwietnia do 31 grudnia 2019 r.

⁶⁵ Wniosek o połączenie instytutów Sieci Badawczej Łukasiewicz z 29 września 2022 r. skierowany do Prezesa CŁ pismem DN/34/10/2022 z 14 października 2022 r.

⁶⁶ Do 22 lipca 2024 r.

wyniosły 8 229,5 tys. zł (głównie z powodu zaniechania części zaplanowanych inwestycji budowlanych w związku z zamiarem budowy nowej siedziby).

(akta kontroli, str. 2865-2871, 2891)

W okresie objętym kontrolą miały miejsce dwa przypadki rozporządzenia składnikami aktywów trwałych w rozumieniu ustawy o rachunkowości. Występowano wówczas o zgodę właściwego organu na dokonanie czynności prawnej w tym zakresie oraz określano wartość rynkową przedmiotu rozporządzenia, zgodnie z art. 38-40 ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. o zasadach zarządzania mieniem państwowym⁶⁷.

(akta kontroli, str. 2939-2940)

2.2. W okresie objętym kontrolą Dyrektor Instytutu każdego roku przygotowywał projekt podziału zysku netto za dany rok, uwzględniając art. 67 ust. 1 i 2 ustawy SBŁ, tj. że z zatwierdzonego zysku netto Instytutu za poprzedni rok obrotowy w pierwszej kolejności pokrywano stratę netto Instytutu z lat ubiegłych, a następnie pozostałą część przeznaczano na działalność podstawową Instytutu, z tego co najmniej 8% tego zysku przeznaczano na fundusz rezerwowy, a nie więcej niż 92% tego zysku przeznaczano na: fundusz rozwoju, fundusz nagród i zakładowy fundusz świadczeń socjalnych. W każdym roku ww. okresu uzyskano pozytywną opinię Rady Instytutu, co do zaproponowanego podziału zysku, a następnie (zgodnie z art. 67 ust. 4 ustawy SBŁ) przedstawiano projekt podziału zysku Prezesowi CŁ. Prezes CŁ odpowiednimi postanowieniami dokonywał podziału zysku Instytutu za dany rok, przy czym w przypadku zysku za lata 2019, 2022 i 2023 był on zgodny z podziałem zaproponowanym przez Dyrektora Instytutu (i zaopiniowanym przez Radę Instytutu), a w przypadku zysku za lata 2020 i 2021 był odmienny⁶⁸. Instytut w każdym roku dokonał podziału zysku zgodnie z postanowieniem Prezesa CŁ.

(akta kontroli, str. 1729-1766, 1917)

Zgodnie z art. 65 ustawy SBŁ Instytut utworzył dwa obowiązkowe fundusze: statutowy oraz rezerwowy. W latach 2019-2022 wartości funduszu statutowego poszczególnych instytutów były stałe i wynosiły: w IMŻ 77 379,3 tys. zł, w IS 21 112,7 tys. zł, w KOMEL 3 455,6 tys. zł. Po połączeniu trzech instytutów w GIT w 2023 r. wartość tego funduszu wyniosła 101 947,6 tys. zł (i nie zmieniła się w ciągu 2023 r.)

GIT (jak również instytuty, które weszły w jego skład) utworzyły – na podstawie art. 66 ust. 1 ustawy SBŁ - fundusz rozwoju oraz fundusz nagród. W okresie objętym kontrolą nie utworzyły funduszu wdrożeń.

Jak wyjaśnił Dyrektor, Instytut tworzy fundusz wdrożeń w oparciu o umowy wdrożeniowe z przedsiębiorcami, a w okresie objętym kontrolą Instytut nie zawarł takich umów, gdyż przedsiębiorcy nie wykazywali zainteresowania taką formą rozliczeń, a ewentualne rozliczenia efektów ekonomicznych były realizowane w oparciu o fakturę VAT.

(akta kontroli, str. 576, 588, 651)

Wartość funduszu rezerwowego poszczególnych instytutów wyniosła:

- w IMŻ wg stanu na początek i koniec 2019 r. 861,2 tys. zł, w kolejnych latach zwiększono ją o 687,6 tys. zł (tytułem odpisów z zysku netto), w wyniku czego wynosiła ona 1 548,7 tys. zł (na koniec 2022 r.),
- w IS wg stanu na początek i koniec 2019 r. 2 670,7 tys. zł, w kolejnych latach zwiększono ją o 178,8 tys. zł (tytułem odpisów z zysku netto) oraz zmniejszono

⁶⁷ Dz. U. z 2024 r. poz. 125, ze zm.

⁶⁸ Dyrektor Instytutu zaproponował by z zysku netto za rok 2020 pokryć tylko część straty z lat ubiegłych (1 007,2 tys. zł), a pozostałą jej część (965,0 tys. zł) pokryć ze środków funduszu rezerwowego. Natomiast Prezes CŁ zdecydował pokryć straty z lat ubiegłych wyłącznie z zysku netto za 2020 r. (w pełnej kwocie 1 972,3 tys. zł). W związku z powyższym dokonał również korekt w pozostałych pozycjach, tj. zmniejszył proponowane odpisy na fundusz rezerwowy z 690,0 tys. zł na 532,0 tys. zł oraz na fundusz rozwoju z 6 280,8 tys. zł na 5 473,7 tys. zł, pozostawiając bez zmian wartość odpisu na fundusz nagród (642,3 tys. zł). W 2021 r. Prezes CŁ zmniejszył proponowany odpis na fundusz nagród z 584,8 tys. zł na 500,0 tys. zł, a powstałą różnicę przeznaczył na fundusz rozwoju (84,0 tys. zł) i zwiększenie proponowanego odpisu na fundusz rezerwowy z 50,9 tys. zł na 51,7 tys. zł.

- o 2 331,6 tys. zł (tytułem pokrycia strat z lat ubiegłych), w wyniku czego wynosiła ona 517,9 tys. zł (na koniec 2022 r.),
- w KOMEL wg stanu na początek i koniec 2019 r. 691,1 tys. zł, w kolejnych latach nie dokonywano dalszych odpisów z zysku na ten fundusz (gdyż osiągnął on wartość 20% funduszu statutowego i zgodnie z art. 67 ust. 3 ustawy SBŁ instytut mógł nie dokonywać odpisu z zysku na fundusz rezerwowy), natomiast zmniejszono tę wartość o 313,9 tys. zł (tytułem pokrycia strat z lat ubiegłych), w wyniku czego wynosiła ona 377,2 tys. zł (na koniec 2022 r.),
- w GIT wg stanu na początek 2023 r. 2 443,8 tys. zł, w 2023 r. dokonano zwiększenia funduszu o 236,8 tys. zł (tytułem odpisu z zysku za 2022 r.) oraz zmniejszenia o 3 772 tys. zł (tytułem pokrycia strat z lat ubiegłych), w wyniku czego wartość funduszu wg stanu na koniec 2023 r. wyniosła 2 303,4 tys. zł.

Łączne wydatki poniesione z funduszu rozwoju przez poszczególne instytuty w okresie 2019-2022 wyniosły:

- w IMŻ 6 428,8 tys. zł, z tego w poszczególnych latach, odpowiednio: 560,3 tys. zł, 435,0 tys. zł, 3 055,3 tys. zł, 2 378,2 tys. zł,
- w IS 3 501,7 tys. zł, z tego w poszczególnych latach, odpowiednio: 822,3 tys. zł, 1 854,0 tys. zł, 250,0 tys. zł, 575,4 tys. zł,
- w KOMEL 103,3 tys. zł i zostały w całości poniesione w 2021 r.

Łączne wydatki GIT z funduszu rozwoju w 2023 r. wyniosły 773,0 tys. zł.

(akta kontroli, str. 1655-1656, 1675, 1684-1685, 1690, 1698-1699, 1702, 1709, 1713-1714, 1717, 1720, 1728)

Zgodnie z art. 66 ust. 2 ustawy SBŁ fundusz rozwoju przeznacza się w szczególności na zakup środków trwałych i materiałów związanych z realizacją projektów badawczych. Środki funduszu rozwoju były wydatkowane w latach 2019-2023 (odpowiednio w IMŻ oraz GIT) na: koszty pośrednie związane z realizacją projektów badawczych (od 38% do 58% w poszczególnych latach), wynagrodzenia pracowników wraz z premiami, nagrodami i dodatkami (od 36% do 57%), zakup materiałów związanych z realizacją projektów badawczych (od 5% do 10%). Nie dokonywano zakupów środków trwałych ze środków funduszu.

(akta kontroli, str. 1918)

Jak wyjaśnił Dyrektor, rodzaj ponoszonych kosztów związany był ze specyfiką prowadzonych prac. Z funduszu realizowano wyłącznie projekty o charakterze badawczym (tematy wyprzedzające, rozwój metodyki badań i/lub poprawy jakości produktów, wsparcia młodych pracowników naukowych, w tym doktorantów oraz związane z nowymi planowanymi inwestycjami lub kierunkami perspektywicznymi), a ich kosztorys obejmował głównie wynagrodzenia wykonawców wraz z kosztami pośrednimi.

(akta kontroli, str. 577, 595, 651-652)

W ustalonym przez Dyrektora Regulaminie wynagradzania⁶⁹ postanowiono, że w przypadku wypracowania przez Instytut w danym roku obrotowym zysku netto w wysokości pozwalającej na utworzenie funduszu nagród i po zatwierdzeniu przez Prezesa CŁ sprawozdania finansowego Instytutu i podziału zysku uwzględniającego ten fundusz, pracownikom Instytutu przysługiwała w roku następnym nagroda z zysku w wysokości nie większej niż 8,5% sumy rocznych wynagrodzeń pracownika⁷⁰. W przypadku przepracowania w Instytucie niepełnego roku kalendarzowego, stanowiącego rok obrotowy, za który wypłacana jest nagroda, pracownikowi

⁶⁹ Kolejno obowiązujące zarządzenia Dyrektora Instytutu w sprawie wprowadzenia regulaminu wynagradzania: nr 12/2018 z 15.11.2018 r., nr 11/2019 z 9.12.2019 r., nr 7/2021 z 7.06.2021 r., nr 7/2022 z 19.12.2022 r. oraz zmiany tych zarządzeń.

⁷⁰ Placy zasadniczej, dodatku stażowego, premii kwartalnej, łącznie z zasiłkiem chorobowym, wypłacanym w czasie niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy.

przysługiwała nagroda z zysku w wysokości proporcjonalnej do czasu przepracowanego w danym roku. Prawo do nagrody nie przysługiwało w przypadku naruszenia przez pracownika obowiązków pracowniczych⁷¹.

(akta kontroli, str. 1768-1769)

Łączne wydatki poniesione z funduszu nagród przez poszczególne instytuty w okresie 2019-2022 wyniosły:

- w IMŻ 2 510,7 tys. zł, z tego w poszczególnych latach, odpowiednio: 601,2 tys. zł, 765,8 tys. zł, 644,2 tys. zł, 499,5 tys. zł,
- w IS 2 171,3 tys. zł, z tego w poszczególnych latach, odpowiednio: 755,4 tys. zł, 686,1 tys. zł, 0 zł, 729,7 tys. zł,
- w KOMEL 345,5 tys. zł, z tego w poszczególnych latach, odpowiednio: 99,7 tys. zł, 222, 6 tys. zł, 20,3 tys. zł, 2,8 tys. zł.

Łączne wydatki GIT z funduszu nagród w 2023 r. wyniosły 2 157,8 tys. zł, a w 2024 r.⁷² 1 930,5 tys. zł.

(akta kontroli, str. 1655-1656, 1675, 1684-1685, 1690, 1698-1699, 1702, 1709, 1713-1714, 1717, 1720, 1728, 1919)

Zbadano prawidłowość wydatkowania środków z funduszu w 2021 r. w IMŻ na łączną kwotę 644,2 tys. zł. Obejmowały one wypłaty nagrody rocznej dla 115 pracowników Instytutu⁷³). Wszystkim osobom wypłacono nagrodę zgodnie z postanowieniami Regulaminu wynagradzania w wysokości (brutto) 8,5% sumy ich rocznych wynagrodzeń wraz z wszystkimi dodatkami określonymi w tym Regulaminie. Wypłaty nagród rocznych były dokonywane po zatwierdzeniu sprawozdań finansowych przez Prezesa CŁ w danym roku.

(akta kontroli, str. 1770)

2.3. Zgodnie z art. 8 pkt 6a lit. a ustawy z dnia 3 marca 2000 r. o wynagradzaniu osób kierujących niektórymi podmiotami prawnymi⁷⁴, ustalone w umowach o zarządzanie Instytutem wysokości wynagrodzeń Dyrektora Instytutu i jego zastępców w okresie objętym kontrolą nie przekraczały 10-krotności, a wynagrodzenie Głównej Księgowej 6-krotności wynagrodzenia ogłoszonego przez Prezesa GUS.

(akta kontroli, str. 1771-1772)

Na podstawie dokumentacji płacowej (kartoteka wynagrodzeń, listy płac) stwierdzono, że do wyliczenia kwot wynagrodzenia miesięcznego Dyrektora Instytutu i jego zastępców oraz Głównej Księgowej w danym roku przyjęto właściwą „krotność” (określoną w zawartych umowach) oraz właściwą wysokość przeciętnego wynagrodzenia ogłoszonego przez Prezesa GUS.

W latach 2022-2023 Departament Kontroli CŁ przeprowadził kontrolę w Instytucie w zakresie rodzajów i źródeł wynagrodzeń oraz innych świadczeń otrzymywanych przez Dyrektora Instytutu i jego zastępców w okresie 2021 r. - 2022 r. (I półrocze).

W protokole z tej kontroli z maja 2023 r. stwierdzono, że konstrukcja umów o zarządzanie - zgodnie z uzyskaną opinią Prokuratury Generalnej RP w tej sprawie z 6 marca 2023 r.⁷⁵ - nie wymagała od Instytutu mrożenia wskaźnika przeciętnego wynagrodzenia stosowanego do określania wynagrodzeń Dyrektora i jego zastępców, a ponieważ Instytut zastosował w okresie objętym tą kontrolą niższe wskaźniki (wynikające z tzw. „zamrożenia” wynagrodzeń), działaniem tym spowodował wypłatę

⁷¹ Nieusprawiedliwionej nieobecności w pracy lub przystąpienia do pracy w stanie nietrzeźwości lub spożywania alkoholu w pracy.

⁷² Wg stanu na 22 lipca 2024 r.

⁷³ Wszystkich 113 pracowników wg stanu na koniec 2020 r. oraz 5 osób, które w trakcie 2020 r. zostały zwolnione, z wyjątkiem: Dyrektora, Zastępcy Dyrektora ds. Finansowych oraz Głównej Księgowej. Drugi Zastępca Dyrektora (ds. Badawczych) otrzymał nagrodę roczną z funduszu nagród tylko w wysokości proporcjonalnej do czasu przepracowanego w danym roku (za okres od stycznia do marca 2020 r., zanim został powołany na to stanowisko, był wówczas pracownikiem).

⁷⁴ Dz. U. z 2019 r. poz. 2136, zwanej dalej *ustawą kominową*.

⁷⁵ Przekazanej CŁ pismem z 9 marca 2023 r. nr KR-501-24/23/JSR.

wynagrodzeń kadry zarządzającej w wysokości niezgodnej z indywidualnymi umowami o zarządzanie (tj. niższej niż należna). Nie uznano jednak tego za nieprawidłowość, biorąc pod uwagę fakt, że opinia Prokuratury Generalnej RP została wydana dopiero w marcu 2023 r. (w toku ww. kontroli i nie była wcześniej znana Instytutowi). W wyniku tej kontroli Prezes CŁ zalecił dokonanie przez Instytut weryfikacji prawidłowości płatności na rzecz kadry zarządzającej Instytutem w okresie objętym ww. kontrolą w zakresie wielkości wynagrodzenia określonego w indywidualnych umowach o zarządzanie Instytutem, a także dokonywanie dalszych płatności wynagrodzeń kadry zarządzającej zgodnie z ww. umowami o zarządzanie. Zarekomendował też przeprowadzenie weryfikacji poprawności naliczania wynagrodzeń również w okresie nieobjętym kontrolą. Instytut zrealizował ww. zalecenia Prezesa CŁ.

W okresie od maja 2023 r. do sierpnia 2023 r. (w przypadku Dyrektora i jego zastępców) oraz do września 2023 r. (w przypadku Głównej Księgowej), osobom tym wypłacano wynagrodzenie bez zastosowania „zamrożenia” na poziomie 2020 r., lecz w wysokości odpowiedniej krotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku w czwartym kwartale 2022 r. Następnie, w październiku oraz listopadzie 2023 r. wyliczono (w przypadku Dyrektora oraz zastępców, którzy pełnili te funkcje w 2023 r.) wynagrodzenie do zwrotu za okres od maja 2023 r. do sierpnia 2023 r. w wysokości różnicy pomiędzy stawką wypłaconą, a stawką „zamrożoną” na poziomie 2020 r.⁷⁶ Natomiast od września 2023 r. (w przypadku Dyrektora oraz jego zastępców) oraz od października 2023 r. (w przypadku Głównej Księgowej) do grudnia 2023 r. wypłacano wynagrodzenie w wysokości odpowiedniej krotności wynagrodzenia „zamrożonego” na poziomie 2020 r. W styczniu i lutym 2024 r. ww. osobom wypłacano wynagrodzenie w wysokości odpowiedniej krotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku w czwartym kwartale 2023 r. (bez stosowania „zamrożenia”), a w marcu i kwietniu 2024 r.⁷⁷ w wysokości odpowiedniej krotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku w czwartym kwartale 2020 r. (ponownie z zastosowaniem „zamrożenia”).

W przypadku wypłacania nagród rocznych dla Dyrektora Instytutu, jego zastępców oraz Głównej Księgowej w poszczególnych latach okresu objętego kontrolą nie przekroczono limitów określonych w art. 10 ust. 7a ustawy kominowej (w przypadku Dyrektora Instytutu oraz jego zastępców czterokrotności, a w przypadku głównego księgowego trzykrotności przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w roku poprzedzającym rok przyznania nagrody). Wszystkie ww. nagrody zostały wypłacone w prawidłowo wyliczonej wysokości.

(akta kontroli, str. 1772-1775, 1776-1791)

Zatrudnienie w kolejnych latach okresu 2020-2022 w poszczególnych instytutach wynosiło:

- w pionie badawczym w IMŻ od 43 do 48 osób, w IS od 36 do 40 osób, w KOMEL od 13 do 17 osób,
- w pionie wsparcia w IMŻ od 70 do 75 osób, w IS od 101 do 106 osób, w KOMEL od 43 do 47 osób.

⁷⁶ Kierując się ww. opinią Prokuratury Generalnej, że „zamrożenie” wynagrodzeń winno być stosowane w przypadku gdy w treści umowy o zarządzanie instytutem uzależniono wysokość wynagrodzenia od podstawy do ustalenia maksymalnej wysokości wynagrodzenia miesięcznego o którym mowa w art. 8 pkt 6a ustawy kominowej, ponieważ od 1 stycznia 2023 r. tak były konstruowane umowy z ww. osobami.

⁷⁷ Art. 2 ustawy z dnia 16 stycznia 2024 r. o szczególnych rozwiązaniach służących realizacji ustawy budżetowej na rok 2024 (Dz. U. poz. 123).

Po połączeniu instytutów zatrudnienie w GIT wynosiło: 95,8 w pionie badawczym i 213,9 w pionie wsparcia (w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy). Średnie miesięczne wynagrodzenie (na koniec 2023 r.) wyniosło: 15,9 tys. zł z pionie badawczym i 10,3 tys. zł w pionie wsparcia.

(akta kontroli, str. 707-708, 859, 938, 1004, 1116, 1193, 1248, 1346, 1457, 1524)

2.4. W okresie objętym kontrolą w Instytucie obowiązywał *Regulamin udzielenia zamówień publicznych* (w odniesieniu do zamówień objętych ustawą Prawo zamówień publicznych) oraz *Instrukcje zamawiania dostaw, usług zewnętrznych, robót budowlanych* (w odniesieniu do zamówień nieobjętych tą ustawą) wprowadzone odpowiednimi zarządzeniami Dyrektora⁷⁸. Zgodnie z nimi zamówienia na dostawy, usługi i roboty budowlane o wartości powyżej 20 tys. zł, a poniżej kwot, dla których przewidziane jest stosowanie ustawy Pzp, miały być udzielane w formie konkursu ofert (poprzez sporządzenie i zamieszczenie na stronie internetowej Instytutu stosownego ogłoszenia, które winno być dostępne w ciągu min. 5 dni), a do wniosku o zamówienie składanego do Dyrektora należało dostarczyć co najmniej trzy oferty. Przewidziano możliwość odstąpienia od tego wymogu, ograniczenia liczby ofert oraz przeprowadzenia negocjacji z jednym wykonawcą – w wyjątkowych przypadkach, na uzasadniony, pisemny wniosek wnioskodawcy.

(akta kontroli, str. 1792-1802)

W latach 2019-2023 Instytut zawarł łącznie 184 umowy cywilnoprawne (umowy zlecenie i umowy o dzieło), odpowiednio: 34, 19, 13, 9 i 109 w poszczególnych latach. Umowy te dotyczyły m.in.: wykonania różnego rodzaju dokumentacji dot. projektów badawczych, zatrudnienia pracowników naukowo – badawczych do realizacji projektów, poszukiwania partnerów biznesowych do realizacji projektów badawczo-rozwojowych oraz promocji usług badawczych Instytutu na terenie UE, wykonywania form odlewniczych, opracowywania recenzji wydawniczych monografii, wykonania usług porządkowych w obiektach GIT.

W 2023 r. większość zawartych umów dotyczyła powierzenia osobom fizycznym prowadzenia zajęć na kursach organizowanych w GIT (m.in. kurs badań nieniszczących) oraz przeprowadzenia egzaminów w ramach tych kursów.

Łączna wysokość kosztów poniesionych z tytułu realizacji tych umów wyniosła 1 917,0 tys. zł, z tego: 355,8 tys. zł w 2019 r., 235,0 tys. zł w 2020 r., 175,7 tys. zł w 2021 r., 100,5 tys. zł w 2022 r. i 1 050,0 tys. zł w 2023 r.

(akta kontroli, str. 1803-1819)

Nie zawierano umów cywilnoprawnych z kierownictwem (Dyrektorem i jego zastępcami) ani z pracownikami Instytutu, natomiast zawarto cztery umowy z jednym z członków Rady Instytutu (zwanym dalej Zleceniobiorcą), pełniącym tę funkcję od dnia powołania 29 listopada 2019 r. do dnia rozwiązania kadencji Rady Instytutu 31 grudnia 2022 r.).

Szczegółowym badaniem objęto sześć umów (zlecenie lub o dzieło) obejmujących:

- a) *poszukiwanie partnerów biznesowych* (w 2019 r.) oraz *nawiązanie kontaktów* (w latach 2020-2022) z tymi partnerami do realizacji projektów badawczo-rozwojowych oraz promocji usług badawczych Instytutu na terenie UE (cztery umowy zawarte ze Zleceniobiorcą),
- b) wykonanie zadań badawczych w ramach projektu pt. *BIOGLASS Opracowanie i walidacja technologii wytwarzania szkła o własnościach biobójczych dedykowanego do zastosowań architektonicznych i szklarniowych* realizowanego w ramach zawartej wcześniej umowy z innym podmiotem (i dofinansowanego ze środków UE),

⁷⁸ Kolejne zarządzenia Dyrektora Nr: 11/2017, 10/2021 i 16/2023 (ws. Regulaminu udzielania zamówień publicznych) oraz: 05/2011, 03/2022, 04/2022 i 02/2023 (ws. Instrukcji zamawiania dostaw, usług zewnętrznych, robót budowlanych), zwane dalej *Instrukcjami zamawiania*.

c) *opracowanie koncepcji technologicznej linii produkcyjnej wytwarzania stali i wlewków ciągłych* – realizacja tej usługi była wymagana do zrealizowania projektu badawczego w ramach odrębnej umowy⁷⁹.

W każdym przypadku przeprowadzono postępowanie o udzielenie zamówienia (w oparciu o obowiązującą w danym okresie *Instrukcję zamawiania*). W przypadku zlecenia usługi wymienionej wyżej w pkt b) przeprowadzono konkurs ofert, a z wyłonionym w jego wyniku wykonawcą zawarto stosowną umowę, w której określono stawkę godzinową w wysokości zgodnej ze złożoną przez niego ofertą. W przypadku umów wymienionych w pkt a) i c) odstąpiono od procedury przeprowadzenia konkursu ofert i przeprowadzono negocjacje z jednym wykonawcą (w przypadku wymienionym w pkt c) było to uzasadnione potrzebą zatrudnienia eksperta wymienionego w treści umowy zawartej z innym podmiotem).

Wykonanie zadań wymienionych w pkt b) i c) zostało zrealizowane w sposób przewidziany w umowach, dokonano odbioru wyników prac i prawidłowo rozliczono umowy. Koszty poniesione w ramach tych umów wyniosły odpowiednio 127,0 tys. zł i 85,0 tys. zł. Wyniki prac wykonanych w ramach tych umów wykorzystano w celu zrealizowania projektów badawczych Instytutu⁸⁰.

(akta kontroli, str. 1820-1837)

W przypadku usług wymienionych wyżej w pkt a) stwierdzono nieprawidłowy tryb rozliczenia i kontroli ich realizacji, co szczegółowo opisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

2.5. Łączna kwota wydatków poniesionych na zakup usług obcych⁸¹ w poszczególnych latach okresu 2019-2022 wyniosła:

- w IMŻ 7 214,7 tys. zł, z tego w poszczególnych latach, odpowiednio: 1 525,6 tys. zł, 2 121,5 tys. zł, 1 531,9 tys. zł, 2 035,6 tys. zł,
- w IS 12 922,3 tys. zł, z tego w poszczególnych latach, odpowiednio: 2 605,0 tys. zł, 2 767,6 tys. zł, 3 128,3 tys. zł, 4 421,5 tys. zł,
- w KOMEL 6 360,0 tys. zł, z tego w poszczególnych latach, odpowiednio: 1 950,1 tys. zł, 1 564,7 tys. zł, 1 843,5 tys. zł, 1 001,6 tys. zł.

Łączna kwota wydatków poniesionych przez GIT na zakup usług obcych w 2023 r. wyniosła 7 958,4 tys. zł, a w I kwartale 2024 r. 2 368,6 tys. zł.

W 2019 r. usługi obce (w IMŻ) obejmowały głównie: usługi serwisowe i remontowe (maszyn, urządzeń, budynków)⁸² (46%), usługi obce zakupione do prac badawczych⁸³ (33%) oraz pomocnicze (inne) usługi obce⁸⁴ (12%).

W 2020 r. usługi obce (w IMŻ) obejmowały głównie: usługi obce zakupione do prac badawczych (50%), usługi serwisowe i remontowe (12%), oprogramowanie i licencje oraz usługi wsparcia technicznego oprogramowania⁸⁵ (19%).

W latach 2021-2022 usługi obce (w IMŻ) obejmowały głównie: usługi serwisowe i remontowe (odpowiednio: 22% i 33%), oprogramowanie i licencje oraz usługi wsparcia technicznego oprogramowania (odpowiednio: 21% i 17%), usługi obce zakupione do prac badawczych (odpowiednio: 19% i 15%). Czwartą pozycję w 2021 r.

⁷⁹ Umowa nr UI1000757 z 2 marca 2023 r. zawarta przez Instytut z odrębnym podmiotem na realizację projektu badawczego.

⁸⁰ Odpowiednio: „BIOGLASS Opracowanie i walidacja technologii wytwarzania szkła o własnościach biobójczych dedykowanego do zastosowań architektonicznych i szklarniowych” oraz wykonanie wstępnego studium wykonalności i studium wykonalności dla planowanej inwestycji polegającej na budowie stalowni i walcowni dla odrębnego podmiotu.

⁸¹ Ujętych na kontach księgowych: 421 „Usługi obce zakupione do prac badawczych”, 422 „Usługi serwisowe i remontowe” oraz 423 „Pozostałe usługi obce”.

⁸² Ujęte na kontach: 421-08 oraz 422.

⁸³ Wykonanie części zleconych prac badawczych, ujęte na koncie 421-01.

⁸⁴ Ujęte na kontach: 421-05, 421-07 i 423-13.

⁸⁵ Ujęte na kontach: 421-03, 421-04 i 423-02.

zajmowały usługi podwykonawstwa i obróbki⁸⁶ (13%), a w 2022 r. opłaty za udział w konferencjach i seminariach⁸⁷ (12%).

W 2023 r. usługi obce (w GIT) obejmowały głównie: usługi podwykonawstwa i obróbki⁸⁸ (21%), usługi serwisowe i remontowe (15%) oraz inne usługi obce⁸⁹ (12%).

(akta kontroli, str. 1650, 1662, 1679, 1688, 1692, 1695, 1701, 1705, 1707, 1710, 1712, 1716, 1719, 1723, 1838)

Łączna kwota wydatków poniesionych na inwestycje⁹⁰ (w IMŻ) w latach 2019-2022 wyniosła 13 338,2 tys. zł, z tego w poszczególnych latach, odpowiednio: 3 162,8 tys. zł, 2 714,1 tys. zł, 2 322,2 tys. zł, 5 139,1 tys. zł.

Łączna kwota wydatków poniesionych na inwestycje w GIT w 2023 r. wyniosła 9 992,0 tys. zł.

W okresie objętym kontrolą Instytut nie sprzedawał składników mienia zaliczonego do środków trwałych nabytych w tym okresie.

(akta kontroli, str. 1652, 1664, 1681, 1839)

Badaniem objęto wybrane dwie umowy, które zostały zawarte w wyniku postępowań przeprowadzonych na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych⁹¹, tj. na: *modernizację symulatora procesów metalurgicznych w zakresie: mobilnej jednostki do przeróbki cieplno-plastycznej, jednostki sterującej, dostosowania pozostałych jednostek mobilnych (wysokotemperaturowej i odkształcenia wielokierunkowego) do nowego systemu sterowania oraz unowocześnienia (upgrade) proporcjonalnego zaworu hartowania i hydraulicznego zaworu pracującego w układzie podwójnym (dual-valve) w jednostce głównej (o wartości 2 040,6 tys. zł) i na remont ultrawysokorozdzielczego skaningowo-transmisyjnego mikroskopu elektronowego FEI TITAN 80-300 (o wartości 593,8 tys. zł) oraz wybrane dwa zamówienia udzielone bez stosowania tych przepisów, tj. na: wykonanie czynności przygotowawczych, wyspecyfikowanych w rozporządzeniu (...) w sprawie trybu łączenia, podziału i likwidacji instytutów działających w ramach Sieci Badawczej Łukasiewicz (...) - połączenie instytutów Łukasiewicza (...) (o wartości 158,7 tys. zł) i świadczenie usług rezerwacji, sprzedaży i dostawy biletów na zagraniczne podróże służbowe pracowników Instytutu oraz ich ubezpieczenia w trakcie podróży (łącznie koszty poniesione z tego tytułu wyniosły 34,3 tys. zł⁹²).*

Wszystkie postępowania zostały właściwie udokumentowane. W postępowaniach prowadzonych w oparciu o przepisy o zamówieniach publicznych właściwie wybrano tryb udzielenia zamówienia (w przypadku modernizacji symulatora procesów metalurgicznych było to zamówienie z wolnej ręki z uwagi na fakt, że usługa ta mogła być zrealizowana tylko przez określonego wykonawcę z przyczyn technicznych o obiektywnym charakterze⁹³, w przypadku remontu mikroskopu – tryb podstawowy).

W postępowaniach realizowanych bez stosowania przepisów o zamówieniach publicznych przestrzegano *Instrukcji zamawiania*. W przypadku usług rezerwacji

⁸⁶ Ujęte na koncie 421-02.

⁸⁷ Ujęte na koncie 421-04.

⁸⁸ Obejmujące głównie usługi prowadzenia zajęć na kursach zawodowych, ujęte na koncie 421-02.

⁸⁹ Ujęte na koncie: 423-13.

⁹⁰ Ujęte na koncie 080.

⁹¹ Tj. odpowiednio: ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. - Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1843, ze zm.) obowiązującej do końca 2020 r. lub ustawy z dnia 11 września 2019 r. - Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1605 ze zm.) obowiązującej od 1 stycznia 2021 r.

⁹² W umowie określono jedynie maksymalną kwotę, jaką zamawiający zamierza przeznaczyć na realizację zamówienia (62,0 tys. zł) oraz postanowiono, że wygasa ona automatycznie gdy wartość usług przekroczy tę kwotę.

⁹³ Na podstawie przeprowadzonego rozeznania jednoznacznie stwierdzono, że tylko jeden podmiot był w stanie dostarczyć urządzenia rozszerzające funkcjonalność posiadanego symulatora, urządzenia te nie były dostępne u innych dostawców, ponadto był on właścicielem oprogramowania sterującego (wykonawczego - umożliwiającego realizację eksperymentów), w związku z tym nie było możliwe przeprowadzenie modernizacji przez innego wykonawcę i dokonywanie jakichkolwiek zmian w oprogramowaniu bez zgody właściciela oprogramowania.

zastosowano konkurs ofert, a w przypadku usługi wykonania czynności przygotowawczych odstąpiono od ogłaszania konkursu ofert i przeprowadzono negocjacje z jednym wykonawcą⁹⁴).

Wszystkie zamówienia zostały zrealizowane zgodnie z zawartymi umowami. Prawidłowe wykonanie ww. usług zostało potwierdzone protokołami odbioru podpisanymi przez wyznaczone osoby z ramienia Instytutu⁹⁵. Prawidłowo dokonano rozliczeń umów, otrzymane faktury były wystawione na kwoty wynikające z umów.

(akta kontroli, str. 1850-1916)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

Zawarto cztery umowy zlecenia z osobą fizyczną, przy czym ich zawarcie było niecelowe, ponieważ ich zakres przedmiotowy mieścił się w zakresie odpowiedzialności niektórych pracowników Instytutu, ich realizacja nie została rzetelnie udokumentowana, a w Instytucie nie sprawowano rzetelnego nadzoru i kontroli nad realizacją tych usług. Instytut nie uzyskał z tego tytułu wymiernych efektów, a Zleceniobiorcy wypłacono 190,4 tys. zł, co w ocenie NIK było działaniem niegospodarnym.

Z ww. Zleceniobiorcą, po przeprowadzeniu odrębnych czterech postępowań o udzielenie zamówienia (w oparciu o wewnętrzną procedurę), zawarto umowy:

- w 2019 r. umowę⁹⁶, której przedmiotem było *poszukiwanie partnerów biznesowych do realizacji projektów badawczo-rozwojowych oraz promocji usług badawczych Instytutu na terenie Unii Europejskiej*, zleceniodawca zobowiązał się do sporządzenia pisemnego raportu z realizacji prac;
- w 2020 r.⁹⁷ i w 2021 r.⁹⁸ kolejne umowy, których przedmiotem było *nawiązanie kontaktów z partnerami biznesowymi w celu realizacji projektów badawczo-wdrożeniowych oraz promocji usług badawczych Instytutu na terenie Unii Europejskiej*, ich efektem miało być opracowanie zawierające listę potencjalnych partnerów, z którymi podjęte zostały wstępne rozmowy i ustalenia dotyczące realizacji projektów lub usług badawczych oraz wskazanie potencjalnych źródeł finansowania propozycji projektów z funduszy krajowych i europejskich;
- w 2022 r. umowę⁹⁹, której przedmiotem była: *realizacja pracy obejmującej nawiązywanie kontaktów z przedsiębiorcami w celu pozyskania projektów badawczo-wdrożeniowych oraz promocji usług badawczych Instytutu na terenie Unii Europejskiej*, jej efektem miało być opracowanie zawierające listę potencjalnych partnerów, z którymi podjęte zostały ustalenia dotyczące realizacji projektów lub usług badawczych oraz którym przedstawiono ofertę Instytutu oraz w którym będą wskazane podmioty, z którymi w wyniku realizacji pracy została podpisana umowa o współpracy z Instytutem oraz które podpisały umowę na realizację projektu B+R lub przygotowały wniosek na projekt w konsorcjum lub z podwykonawstwem Instytutu.

W pierwszych trzech umowach ustalono wynagrodzenie miesięczne brutto w kwocie 7 047 zł, a w czwartej umowie w kwocie 1 200 zł oraz dodatkowo premię za

⁹⁴ W celu oszacowania wartości zamówienia rozesłano zapytanie ofertowe do 10 podmiotów, lecz otrzymano tylko dwie oferty, z czego jedna spełniała wymagania zamawiającego. W związku z tym zawnioskowano do Dyrektora o odstąpienie od ogłaszania konkursu ofert i uzyskano jego zgodę.

⁹⁵ Nie dotyczyło to umowy na świadczenie usług rezerwacji, gdyż w tym przypadku nie sporządzano protokołów odbioru, a wystawione przez wykonawcę faktury obejmowały wyłącznie koszt zakupu biletów oraz polis ubezpieczeniowych.

⁹⁶ DN/2712/57Z/2019 z 4 listopada 2019 r. zawartą na okres do 31 stycznia 2020 r. i przedłużoną aneksem z 31 stycznia 2020 r. do 31 lipca 2020 r.

⁹⁷ DP/2712/32Z/2020 z 17 sierpnia 2020 r. zawartą na okres do 31 grudnia 2020 r.

⁹⁸ DB/2712/1Z/2021 z 11 stycznia 2021 r. zawartą na okres do 30 czerwca 2021 r., przedłużoną aneksem z 25 czerwca 2021 r. do 31 grudnia 2021 r.

⁹⁹ DB/2712/1Z/2022 z 21 stycznia 2022 r. zawartą na okres do 31 lipca 2022 r.

pozyskanie projektu w wysokości: 5% wartości projektu/zlecenia/usługi (kosztów kwalifikowanych). Określono też, że zleceniobiorca w ramach ww. umów przepracuje na rzecz Instytutu nie więcej niż 100 godzin (w przypadku pierwszych trzech umów) oraz nie więcej niż 60 godzin (w czwartej umowie). Zobowiązano go do przedłożenia Instytutowi oświadczenia potwierdzającego liczbę przepracowanych godzin w miesiącu poprzedzającym oraz do sporządzenia w formie pisemnej raportu ze zrealizowanych prac. Upoważniono też pracownika Instytutu do kontroli wykonawstwa przedmiotu umowy (pełnomocnika ds. Jakości Badań w przypadku dwóch pierwszych umów i Zastępcę Dyrektora ds. Badawczych i Komercjalizacji w dwóch kolejnych).

(akta kontroli, str. 1930-1932, 1935, 1964-1966, 1977-1979, 1982, 2001-2003)

Zawarcie ww. umów zlecenia było niecelowe, ponieważ ich zakres przedmiotowy mieścił się w zakresie obowiązków co najmniej dwóch innych osób zatrudnionych w Instytucie. W okresie od września 2019 r. do kwietnia 2021 r. w strukturze organizacyjnej Instytutu wyodrębnione było bowiem (i obsadzone) stanowisko Pełnomocnika ds. Kontaktów Europejskich, którego zadaniem (zgodnie z Regulaminem Organizacyjnym Instytutu¹⁰⁰ oraz kartą stanowiska pracy) było m.in.: *uczestnictwo w pracach europejskich organizacji związanych z programowaniem i finansowaniem badań na rzecz przemysłu oraz promowanie Instytutu w tych organizacjach, rozwijanie kontaktów Instytutu z europejskimi partnerami badawczymi, upowszechnianie na terenie Instytutu wiedzy dot. europejskiej strategii badawczej w zakresie stali, inicjowanie udziału Instytutu w europejskich projektach badawczych*. Ponadto, do obszaru działań Zastępcy Dyrektora ds. Badawczych (również w okresie od kwietnia 2021 r. do końca 2022 r.¹⁰¹) należał m.in. *rozwój współpracy z krajowymi i zagranicznymi jednostkami naukowymi i badawczymi, w tym inicjowanie współpracy naukowej w europejskich programach badawczych*.

(akta kontroli, str. 2054, 2057, 2073-2074, 2085)

Dyrektor Instytutu wyjaśnił w tej sprawie, że: *Decyzję o rozpoczęciu wsparcia działań (...) przez podmiot zewnętrzny podjęto w pierwszym roku funkcjonowania Sieci Badawczej Łukasiewicz (2019). W początkowych latach działalności w strukturze SBŁ (2019-22) istniała potrzeba dodatkowej informacji i promocji wśród potencjalnych klientów o zakresie działalności Instytutu po zmianie nazwy i logo. (...) Obszar działalności Pełnomocnika ds. Kontaktów Europejskich obejmował głównie kontakty i prace w ramach Funduszu Badawczego Węgla i Stali (RFCS). Oczywiście jest, że dotyczyło to nawiązywania relacji biznesowych z potencjalnymi konsorcjantami w celu realizacji projektów. Do roku 2021 większość projektów międzynarodowych była realizowana z funduszu RFCS. Od roku 2022 rozpoczęto także realizację projektów finansowanych z HE (Horyzont Europa). Zatrudnienie podmiotu zewnętrznego stanowiło wsparcie Dyrektora ds. Badawczych, a tym samym grup badawczych w nawiązywaniu kontaktów z przedsiębiorstwami z sektora wytwarzania, przetwarzania i użytkowania wyrobów stalowych*.

(akta kontroli, str. 1589, 1596)

W ocenie NIK, Dyrektor w złożonych wyjaśnieniach potwierdził, że zakres zleconych zadań podmiotowi zewnętrznemu pokrywał się z zakresem obowiązków Pełnomocnika ds. Kontaktów Europejskich. NIK nie podziela opinii, że osoba ta miała się głównie zajmować kontaktami i pracami w ramach jednego wybranego funduszu (RFCS), gdyż nie wynikało to ani z zapisów Regulaminu Organizacyjnego, ani jego karty stanowiska pracy. Ponadto, jak wyjaśnił Lider ds. jakości Badań, poszukiwaniem i nawiązywaniem kontaktów zagranicznych zajmowali się i zajmują się głównie pracownicy naukowcy Instytutu podczas konferencji międzynarodowych oraz poprzez

¹⁰⁰ W brzmieniu obowiązującym w okresie od września 2019 r. do kwietnia 2021 r.

¹⁰¹ Zgodnie z Regulaminem Organizacyjnym Instytutu z kwietnia 2021 r.

lekturę publikacji. W ocenie NIK, nie było zatem wystarczającego uzasadnienia do dodatkowego zlecenia ww. usług podmiotowi zewnętrznemu.

(akta kontroli, str. 2045)

Każda z ww. umów została zawarta po przeprowadzeniu postępowania o udzielenie zamówienia na usługi w oparciu o obowiązującą w tym okresie *Instrukcję zamawiania*. Procedurę w każdym przypadku rozpoczynał kierowany do Dyrektora „wniosek o zamówienie zewnętrznej dostawy lub usługi”, w którym jako uzasadnienie potrzeby ww. usługi i celowości zamówienia jej na zewnątrz podawano: *konieczność prowadzenia aktywnych działań marketingowych nastawionych na promocję usług badawczych Instytutu i pozyskiwania nowych partnerów biznesowych do realizacji projektów badawczo-rozwojowych również na terenie UE*. Zgodnie z ww. instrukcjami w przypadku zamówień tej wielkości (o wartości powyżej 20 tys. zł) wnioskodawca winien był dostarczyć wraz z wnioskiem co najmniej trzy oferty uzyskane poprzez sporządzenie i zamieszczenie na stronie internetowej Instytutu stosownego ogłoszenia, które winno być dostępne w ciągu minimum pięciu dni. Przewidziano możliwość odstąpienia od tego wymogu, ograniczenia liczby ofert oraz przeprowadzenia negocjacji z jednym wykonawcą – *w wyjątkowych przypadkach, na uzasadniony, pisemny wniosek wnioskodawcy*.

Wnioski o udzielenie zamówień na ww. usługi zostały sporządzone nierzetelnie. Osoby sporządzające wniosek w danym postępowaniu: Lider ds. Jakości Badań (w przypadku dwóch pierwszych postępowań) oraz Zastępca Dyrektora ds. Badawczych (w dwóch kolejnych)¹⁰² zwróciły się do Dyrektora z prośbą o odstąpienie od ww. procedury i udzielenie zamówienia wskazanej we wniosku osobie. W uzasadnieniu powyższego podano, że osoba, której zamierzano udzielić zamówienia posiada bogate doświadczenie w zakresie kontaktów z największymi zakładami produkcyjnymi na rynku wyrobów stalowych w Polsce i UE, poparte długoletnim doświadczeniem zawodowym w tym obszarze. We wniosku dot. postępowania w 2022 r. dodano, że: *dotychczasowa współpraca wykazała realne szanse na pozyskanie projektów w ramach kontynuacji działań z lat ubiegłych*. Wszystkie wnioski zostały zatwierdzone przez Dyrektora.

(akta kontroli, str. 1794-1796, 1928-1929, 1933-1934, 1962-1963, 1975-1976, 1980-1981, 1999-2000)

Wyjaśniając dlaczego odstąpiono od zastosowania konkurencyjnego trybu zamówienia określonego w Instrukcji zamawiania i we wniosku, wskazano określoną osobę:

- Lider ds. Jakości Badań przyznał, że sam nie znał wskazanej osoby i nie rozmawiał z nią przed zawarciem ww. umów, jak podał: *szukano takiej osoby, w gronie dyrekcji padło nazwisko (...), który obiecał, że ma szerokie kontakty z przedsiębiorcami z różnych branż i że podejmie się takiego zlecenia. Nie znaleźmy innych osób, które się tym zajmowały i byłyby chętne do podjęcia się tego zadania. Myślę, że gdyby zorganizować konkurs ofert, to raczej zgłaszałyby się firmy konsultingowe, które byłyby gotowe do zrealizowania tego zlecenia za wyższe wynagrodzenie,*
- Zastępca Dyrektora ds. Badawczych podał, że nie rozpoznawano wówczas czy na rynku byli inni eksperci w tej branży, jednym z powodów wyboru wskazanej osoby była kontynuacja wcześniejszej współpracy z tą osobą, a drugim jego znajomość rynku użytkowników wyrobów stalowych.

(akta kontroli, str. 2044-2045, 2047)

W ocenie NIK, ww. zamówienia nie były wyjątkowymi przypadkami pozwalającymi na odstąpienie od zastosowania konkurencyjnego trybu zamówienia określonego

¹⁰² Wówczas pełniące funkcję odpowiednio: Pełnomocnika ds. Jakości Badań i Zastępcy Dyrektora ds. Badawczych i Komercjalizacji.

w *Instrukcji zamawiania*, a wniosek w tej sprawie nie zawierał wystarczającego uzasadnienia. Na rynku istniało bowiem wiele podmiotów, które posiadały równie duże doświadczenie w zakresie kontaktów z największymi zakładami produkcyjnymi na rynku wyrobów stalowych w Polsce i UE. Również fakt, że osoby sporządzające ww. wnioski nie знаły innych osób gotowych do podjęcia zadania, a także przekonanie, że inni wykonawcy zażądałoby wyższego wynagrodzenia, nie stanowiły takiego uzasadnienia. Osoby odpowiedzialne za przygotowanie zamówienia nawet nie przeprowadziły rozeznania rynku w tym zakresie. Podczas gdy w tym właśnie celu przewidziano procedurę umieszczenia odpowiedniego ogłoszenia na stronie internetowej.

Realizacja ww. usług nie została rzetelnie udokumentowana, a w Instytucie nie sprawowano rzetelnego nadzoru i kontroli nad ich realizacją. Z treści raportów ze zrealizowanych prac, sporządzonych przez Zleceniobiorcę wynika, że nawiązał on szereg kontaktów, odbył spotkania, prowadził rozmowy dotyczące możliwej współpracy z Instytutem. Do każdego raportu załączył listę potencjalnych partnerów - przedsiębiorstw zainteresowanych realizacją wspólnych projektów (łącznie 44 podmioty, z tego: 12 w 2019 r., 14 w 2020 r., 16 w 2021 r. i dziewięć w 2022 r., niektóre podmioty się powtarzały, tylko jeden z tych podmiotów był podmiotem zagranicznym), w każdym przypadku (z wyjątkiem raportu z 2022 r.) podał też co było tematem prowadzonych rozmów. W żadnym raporcie nie podał w jakiej formie odbywały się te spotkania/rozmowy, ani też dat ich odbycia i nazwisk osób w nich uczestniczących. Ponadto, w dwóch raportach: z 25 stycznia 2020 r. oraz z 30 grudnia 2021 r. podał, że przeprowadził spotkania w Ministerstwach (Obrony Narodowej, Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej, Aktywów Państwowych, Rozwoju, Rolnictwa i Rozwoju Wsi), które miały charakter *lobbowania w imieniu Instytutu i działań PR budujących wizerunek IMŻ*. W raporcie z 25 stycznia 2020 r. szeroko opisał też projekt recyklingu taśm stalowych, który mógłby być realizowany we współpracy z wybranym kontrahentem (nie podał którym). W raporcie z 31 lipca 2022 r. jedynie wymienił podmioty, z którymi *kontynuował rozmowy i spotkania* (nie podając czego dotyczyły) oraz wydarzenia targowe i kongresy, w których brał udział. Poza ww. raportami Zleceniobiorca co miesiąc składał też oświadczenie o liczbie przepracowanych godzin (od 97 do 100 godzin). Ponadto, pomimo takiego obowiązku wynikającego z treści zawartych umów w 2020 r. i 2021 r., Zleceniobiorca w raportach z ich realizacji nie wskazał potencjalnych źródeł finansowania propozycji projektów z funduszy krajowych i europejskich (poza bardzo ogólnym zapisem w raporcie z 30 grudnia 2021 r., że: *W trakcie spotkań wskazano na możliwe źródła finansowania projektów, w tym planowane w roku 2022 konkursy w NCBR (FENG) czy środki z KPO*).

(akta kontroli, str. 1936-1952, 1964, 1968-1969, 1977, 1983-1986, 2004, 2011-2043)

W oparciu o ewidencję księgową Instytutu stwierdzono, że w okresie objętym kontrolą Instytut nie zawarł umowy na realizację projektu badawczego z żadnym z 44 podmiotów wskazanych w ww. raportach, z 33 z nich Instytut nie posiadał żadnych rozrachunków, co oznaczało, że nie zawierał żadnych transakcji kupna/sprzedaży, a na rzecz pozostałych 11 podmiotów świadczył jedynie drobne usługi (przy czym szczegóły w tym zakresie przedstawiono w dalszej części wystąpienia).

Ponadto, w odpowiedzi na zapytanie NIK skierowane do każdego z ww. 44 przedsiębiorców, upoważnieni przedstawiciele 28 podmiotów podali, że w okresie obowiązywania ww. umów zlecenia (od listopada 2019 r. do lipca 2022 r.) nikt z ramienia Instytutu się z nimi nie kontaktował, ani nie prowadził rozmów w sprawie

realizacji projektu badawczego lub usług badawczych, jedynie czterech podało, że w imieniu Instytutu kontaktował się z nimi wymieniony Zleceniobiorca¹⁰³.

(akta kontroli, str. 2086-2176, 2971-2974)

W toku kontroli Zleceniobiorca potwierdził, że organizował spotkania dyrektorów Instytutu z ministrami, przeprowadzał rozmowy z wszystkimi przedsiębiorcami wskazanymi w ww. raportach, w różnej formie, czasem były to tylko kontakty telefoniczne, a czasem spotkania osobiste (w siedzibie przedsiębiorców, przy okazji targów i spotkań branżowych, konferencji) lub wideokonferencje. W przypadku niektórych firm był w stanie wskazać konkretną osobę, z którą prowadził rozmowy, a w innych nie pamiętał z kim rozmawiał, nie zawsze byli to prezesi firm, czasem byli to pracownicy, często przekazywał numer telefonu do Instytutu, odsyłał do strony internetowej Instytutu, a czasem do konkretnej osoby – pracownika Instytutu. W większości z nich uczestniczył sam, w przypadku ważnych spotkań (w ministerstwach) towarzyszyli mu dyrektorzy Instytutu. Nie dokumentował w żaden sposób ww. spotkań i rozmów (ich dat, godzin, czasu trwania, nazwisk osób uczestniczących, przebiegu, najważniejszych ustaleń), gdyż nie był do tego zobowiązany zapisami umów. Odnośnie do oświadczeń o liczbie godzin przepracowanych w każdym miesiącu, podał, że ujął w nich cały oszacowany przez siebie czas poświęcony na tę pracę (w tym spotkania, dojazd, przeszukiwanie Internetu). Ponieważ przez cały czas obowiązywania ww. umów zlecenia był zatrudniony w innym podmiocie na umowę o pracę (w pełnym wymiarze czasu pracy), jak zeznał, pracował na rzecz Instytutu wieczorami, nocami i w weekendy.

(akta kontroli, str. 2178-2179)

W ocenie NIK, powyższe ustalenia kontroli nie pozwalają uznać, że usługi zleczone ww. umowami były przez Zleceniobiorcę rzetelnie realizowane, ani też że raporty przez niego sporządzone potwierdzają, że faktycznie odbył on rozmowy i spotkania z wszystkimi wymienionymi w nich przedsiębiorcami, uwzględniając, że 87% tych, którzy odpowiedzieli na pytanie NIK, nie potwierdziło tego faktu. Nie bez znaczenia jest w tym przypadku fakt, że Zleceniobiorca był, przez cały czas obowiązywania ww. umów zlecenia, zatrudniony w innym podmiocie (z branży stalowej) na podstawie umowy o pracę (w pełnym wymiarze czasu pracy).

Lider ds. Jakości Badań oraz Zastępca Dyrektora ds. Badawczych, wyznaczeni do sprawowania kontroli realizacji tych umów i którzy akceptowali ww. raporty, wyjaśnili, że kontrola ta polegała na przyjmowaniu raportów z realizacji umów (bez weryfikacji czy wymienione w nich spotkania faktycznie się odbyły – jak wyjaśnił pierwszy z nich – gdyż nie przewidywano takiej weryfikacji) oraz oświadczeń o liczbie przepracowanych godzin. Zlecenie mu usług w kolejnych latach pomimo braku widocznych wymiernych efektów ich realizacji tłumaczyli tym, że efekty w postaci podpisania umowy nie były możliwe do uzyskania w krótkim czasie, a zawarcie umowy o realizację projektu wymaga długotrwałych przygotowań (od roku do dwóch lat) i wielu rozmów. Obaj potwierdzili też fakt, że zleceniobiorca nie spełnił wymogów określonych w zawartych umowach z 2020 r. i 2021 r., tj. nie wskazał potencjalnych źródeł finansowania propozycji projektów z funduszy krajowych i europejskich. Jak wyjaśnił pierwszy z nich, nie zakwestionował on raportu z tego powodu, ponieważ sam *był w stanie domyślić się czy firma może być partnerem do wniosków sfinansowanych ze środków budżetowych*. Drugi wyjaśniał, że *był to okres ograniczonej aktywności NCBR w ogłaszaniu nowych konkursów*.

(akta kontroli, str. 2045-2046, 2048-2049)

W ocenie NIK, brak określenia w treści umów sposobu wykonywania takiej kontroli, nie oznaczał, że miała się ona ograniczać wyłącznie do formalnego przyjmowania raportów, w szczególności uwzględniając, że były one niekompletne. W świetle ww.

¹⁰³ Pozostałych 12 przedsiębiorców w wyznaczonym terminie nie udzieliło odpowiedzi.

ustaleń kontrola sprawowana przez ww. osoby z ramienia Instytutu nie była skuteczna. Pomimo bowiem braku widocznych wymiernych efektów realizacji zleconych usług (w postaci podpisania choć jednej umowy z Instytutem na realizację projektu lub badań), kontynuowano współpracę ze Zleceniobiorcą na tych samych warunkach przez ponad dwa lata (dopiero w umowie ze stycznia 2022 r. zdecydowano się je zmienić). W żaden sposób nie zweryfikowano też rzetelności treści zawartych w raportach sporządzanych przez zleceniobiorcę, a jak ujawniono w wyniku kontroli NIK, ich rzetelność budzi uzasadnione wątpliwości. NIK nie podziela ww. wyjaśnień w zakresie przyczyn niekwestionowania ww. raportów z 2020 i 2021 r., w których nie podano źródeł finansowania projektów. Zgodnie z postanowieniami zawartych umów miały być one bowiem wskazane w raportach, a nie pozostawiane domysłom, a ponadto NCBR nie był jedynym możliwym źródłem finansowania.

Instytut nie uzyskał wymiernych efektów z tytułu realizacji ww. umów zlecenia. Dyrektor wyjaśnił w tej sprawie, że: *działania promocyjne przynoszą efekty w dłuższej perspektywie czasowej i nie zawsze są one wymierne finansowo, szczególnie w okresie realizacji tego typu usług*, po czym wymienił 10 podmiotów spośród wskazanych w raportach z realizacji umów sporządzonych przez Zleceniobiorcę, dla których w latach 2019 – 2024 Instytut realizował usługi. Poinformował też o spotkaniach z ministrami, które odbyło w efekcie działania Zleceniobiorcy. Dodał też, że: *w trakcie realizacji usług podmiotu prowadzono rozmowy z W(...) w dwóch obszarach tematycznych. Jeden dotyczył koncepcji i zasadności uruchomienia w Polsce nowoczesnego zakładu metalurgicznego, a drugi modernizacji Walcowni (...). Pierwszy z tematów zakończył się realizacją projektu w roku 2023 na kwotę 0,6 mln zł, a drugi jest obecnie na etapie podpisanej umowy warunkowej na kwotę 2,9 mln zł z podwykonawcą usługi modernizacji linii produkcyjnej (...). Tego rodzaju sytuacje potwierdzają długofalowe korzyści wynikające z wcześniej podjętych działań. W aspekcie działań w Ministerstwie Aktywów Państwowych, Instytut złożył ofertę dla Grupy Kapitałowej O(...), a następnie podpisał Umowę ramową na usługi specjalistyczne dotyczące badań i ekspertyz materiałowych dla Grupy Kapitałowej O(...) na lata 2022 – 2025 na kwotę 4,0 mln zł.*

(akta kontroli, str. 1589, 1596-1597)

NIK nie podziela powyższych wyjaśnień Dyrektora. W oparciu o ewidencję księgową Instytutu stwierdzono bowiem, że w okresie objętym kontrolą z 11 przedsiębiorcami spośród wskazanych w raportach z realizacji umów Instytut świadczył jedynie drobne usługi o łącznej wartości 94,0 tys. zł, przy czym:

- na rzecz trzech z nich¹⁰⁴ świadczył usługi niezwiązane z zakresem określonym w ww. umowach, tj.: organizację szkoleń, kursów zawodowych (o wartości 42,4 tys. zł), a jak wyjaśnili kierownicy dwóch podmiotów, była to kontynuacja współpracy z GIT w oparciu o wcześniejsze kontakty z IS, natomiast kierownik trzeciego podmiotu uzyskał kontakt z Instytutem poprzez stronę internetową,
- na rzecz jednego podmiotu¹⁰⁵ świadczył również usługi szkoleniowe (o łącznej wartości 21,3 tys. zł) oraz jeden raz (w 2020 r.) usługę sprzedaży badań i analiz o wartości 5,0 tys. zł (podczas gdy Zleceniobiorca – jak wynikało z treści raportu – nawiązał z nim kontakt w 2021 r.),
- na rzecz czterech podmiotów¹⁰⁶ świadczył drobne usługi polegające na sprzedaży badań i analiz oraz wzorców (o łącznej wartości 15,3 tys. zł), ale pierwsze takie transakcje miały miejsce przed rokiem, w którym Zleceniobiorca nawiązał z nimi kontakt,

¹⁰⁴ Numery kontrahentów: 628, 6719, 7734.

¹⁰⁵ Nr kontrahenta 1747.

¹⁰⁶ Numery kontrahentów: 323, 492, 1725, 2957.

- na rzecz jednego podmiotu¹⁰⁷ wykonano jeden raz (w 2024 r.) badania i analizy (o wartości 9,2 tys. zł), przy czym – jak wyjaśnił kierownik tego podmiotu – wiedzę na temat GIT pozyskał podczas konferencji, która odbyła się w październiku 2023 r. (a więc po okresie realizacji ww. umów zlecenia),
- na rzecz pozostałych dwóch podmiotów¹⁰⁸ zrealizował pojedyncze transakcje polegające na sprzedaży badań i analiz oraz wzorców (w przypadku jednego na kwotę 0,4 tys. zł, a drugiego 0,5 tys. zł) i miało to miejsce później niż datę nawiązania kontaktu wskazane w raportach, a kierownicy tych jednostek wskazali, że kontakt z Instytutem mieli poprzez Zleceniobiorcę (choć w drugim z ww. przypadków podmiot ten realizował transakcje z IS już w latach 2014-2019).

Z powyższej analizy wynika, że spośród wszystkich transakcji wskazanych przez Dyrektora Instytutu z ww. 11 przedsiębiorcami¹⁰⁹ w okresie objętym kontrolą, potencjalnym efektem działań Zleceniobiorcy mogły być dwie usługi zrealizowane przez Instytut o łącznej wartości zaledwie 0,9 tys. zł.

(akta kontroli, str. 2086-2107)

Odnosnie do dalszej części wyjaśnień Dyrektora, NIK zwraca uwagę, że przedmiotem ww. umów zlecenia było nawiązanie kontaktów z „partnerami biznesowymi” (przez co rozumie się głównie przedsiębiorców), natomiast z całą pewnością nie należą do tej grupy ministrowie. Dlatego nie można uznać, że odbywanie przez Zleceniobiorcę spotkań z ministrami (w których uczestniczyli też dyrektorzy Instytutu) stanowiło realizację przez niego zadań w ramach ww. umów zlecenia.

Ponadto, w żadnym z raportów z realizacji umów Zleceniobiorca nie podał, że prowadził rozmowy lub odbył spotkania z przedstawicielami spółek W. lub O. W dwóch raportach podał, że prowadził rozmowy w Ministerstwie Aktywów Państwowych, ale nie dotyczyły one oferty dla O. (jak wskazał Dyrektor w złożonym wyjaśnieniu), lecz możliwego zaangażowania IMŻ w projekt budowy morskich farm wiatrowych (raport z 25 stycznia 2019 r.) oraz ogólnie zakresu działań IMŻ (raport z 30 grudnia 2021 r.). W ocenie NIK, należałoby natomiast oczekiwać, że gdyby faktycznie Zleceniobiorca prowadził takie rozmowy (i to w tak zaawansowanym stadium, bo dotyczące konkretnych, nazwanych już projektów), znalazłyby one odzwierciedlenie w zapisach sporządzonych przez niego raportów. Tym bardziej, że w przypadku innych przedsiębiorców szczegółowo opisywał on w swoich raportach przedmiot prowadzonych z nimi rozmów i nawet potencjalne (nieskonkretyzowane) projekty do zrealizowania. Również osoby, które były odpowiedzialne za sprawowanie kontroli nad realizacją ww. umów zlecenia, nie potrafiły w toku kontroli jednoznacznie stwierdzić, że zawarcie przez Instytut kontraktu z O. było efektem działań Zleceniobiorcy. Sam Dyrektor w konkluzji swoich wyjaśnień w tej sprawie stwierdził, że: *Powyższe działania i efekty to wspólny wysiłek szerokiej grupy ludzi, kompetencji, rozmów podczas spotkań bezpośrednich, konferencji i targów.*

W związku z powyższym nie sposób uznać, że realizacja przez Instytut ww. projektów wymienionych przez Dyrektora jest efektem rozmów i spotkań odbytych przez Zleceniobiorcę w okresie od listopada 2019 r. do lipca 2022 r. Tym samym zawarcie ww. umów ze Zleceniobiorcą i wypłacenie mu na ich podstawie łącznie 190 422 zł (z tego w okresie od listopada 2019 r. do grudnia 2021 r. po 7 047 zł miesięcznie oraz w okresie od lutego do lipca 2022 r. po 1 200 zł miesięcznie), było - w ocenie NIK - działaniem niegospodarnym.

(akta kontroli, str. 1589, 1596-1597, 1936-1961, 1968-1974, 1983-1998, 2004-2010, 2046, 2048)

¹⁰⁷ Nr kontrahenta 8945.

¹⁰⁸ Numery kontrahentów: 3107, 7747.

¹⁰⁹ Wzięto pod uwagę również jeden z podmiotów niewskazany w wyjaśnieniu Dyrektora, a wskazany w raportach z realizacji umów.

OCENA CZĄSTKOWA

NIK ocenia pozytywnie wydatkowanie przez Instytut środków z utworzonych funduszy oraz wypłacanie wynagrodzeń i nagród rocznych dla dyrektora instytutu i zastępców oraz głównego księgowego zgodnie z obowiązującymi przepisami, a także dokonywanie zakupów usług, w tym inwestycyjnych.

Przychody Instytutu były w poszczególnych latach okresu objętego kontrolą niższe od zaplanowanych, co wynikało głównie z sytuacji panującej w tym okresie w sektorze stalowym (w tym zwłaszcza ograniczania lub odkładania w czasie przez producentów stali wydatków na działalność B+R, spowodowane pandemią, a następnie wysoką inflacją, wojną na Ukrainie i wzrostem cen energii).

NIK ocenia negatywnie zawarcie przez Instytut niektórych umów cywilnoprawnych. W wyniku kontroli stwierdzono bowiem, że Instytut zawarł w sposób niecelowy oraz niegospodarny cztery umowy zlecenia z osobą fizyczną, nie uzyskując z tego tytułu wymiernych efektów, a łączne wypłacone Zleceniobiorcy wynagrodzenie wyniosło 190,4 tys. zł.

IV. Wnioski

Wnioski W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, wnosi o:

1. Zapewnienie zawierania umów cywilnoprawnych w pełni zabezpieczających interes Instytutu.
2. Zapewnienie sporządzania planów finansowych Instytutu na kolejne lata zawierających wszystkie elementy wymagane w art. 63 ust. 2 ustawy SBŁ.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK, kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Dyrektora Delegatury NIK w Katowicach. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania
wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK, należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania wniosków oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Katowice, dnia 23 sierpnia 2024 r.

Tomasz Raszka
Doradca ekonomiczny

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Katowicach

.....